

„Unicul dor al vieții mele este să-mi văd națiunea fericită” (Avram Iancu)

Numarul 3 (11)
25 octombrie 1998

Iancule Mare

Publicație editată de Societatea „Avram Iancu” din România

Caracterul unitar al Revoluției Române de la 1848

Se împlinesc 150 de ani de la Revoluția română de la 1848/49 și gândurile noastre se întorc cu evlavie, mândrie și recunoștință către acele nume de rezonanță a frunzișilor ei, aceea generație de bărbați curajoși, precum și către acei eroi anonimi care au luptat cu brațul armat „pentru idealurile revoluției iar jertfa supremă a multora dintre ei a înroșit gila străbună.

Reprezentând ultimul val al unei furtuni care cuprinsese întreaga Europă, revoluția română de la 1848 a întrunit câteva caracteristici ce învederează cauzele sale profunde, interne, izvorâte din realitățile românești și identitatea de obiective și idealuri ale românilor din cele trei țări românești. Astfel, Nicolae Bălcescu remarcă pe bună dreptate: „revoluția generală fu ocazia, iar nu cauza revoluției române”. Revoluția europeană a dat numai o nouă ocazie forțelor revoluționare românești să-și manifeste deschis obiectivele sale de luptă, programul lor de înfăptuire treptată, gradată a statului unitar național unitar, democratic și independent român. Revoluția română a avut un caracter unitar. Oriunde, la Iași, la Blaj, la Lugoj sau București revoluționarii pașoptiști au vorbit în numele milioanei de români. Să nu uităm că aceștia trăiau, datorită vitregiilor vremurilor, în trei principate separate prin fruntarii pe care trei mari imperii le-ar fi dorit definitive. Cu toate acestea, prețutindenți, acolo unde trăiau românii

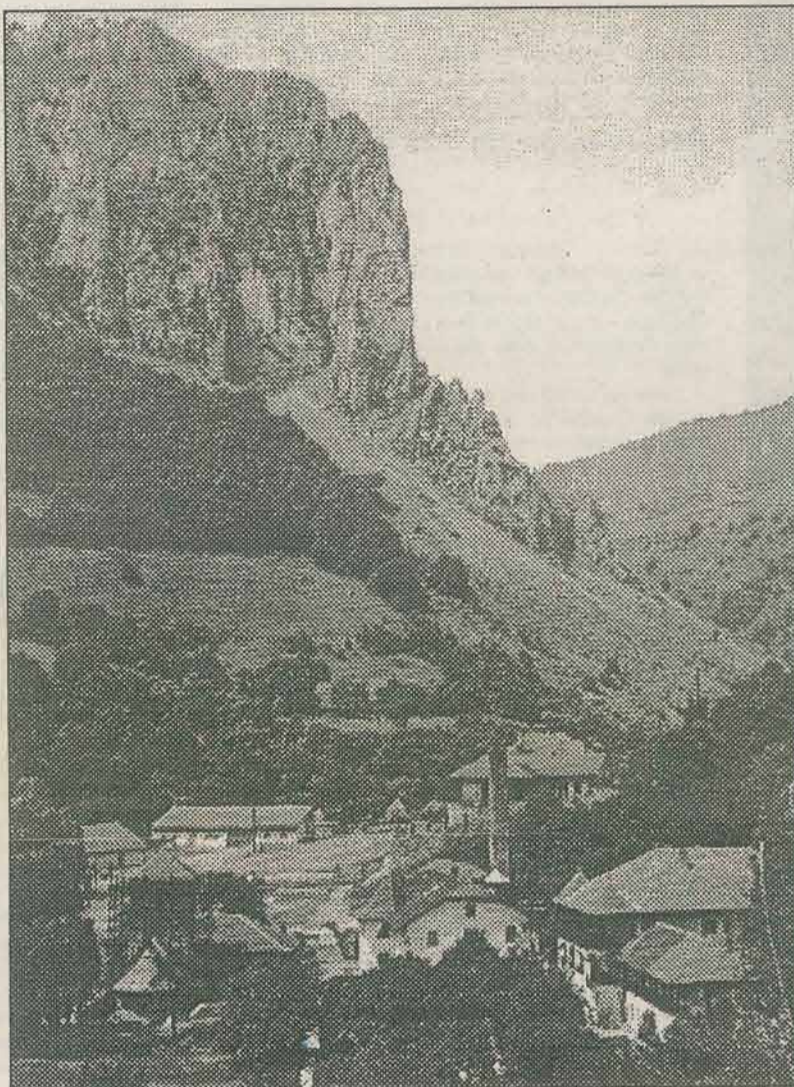
limbajul era comun, revendicările aceleași. Direct implicat, programele revoluționare exprimau simplu și convingător ca poporul român să devină stăpân pe propriul său destin. Însemna, de fapt, refacerea unității naționale și dobândirea neatârării absolute de stat. Bălcescu va arăta că acestea erau „drepturile naturale ale poporului român” și că ele se vor împlini prin revoluție.

Marea platformă politică și ideologică a adunării de la Blaj din 3/15 mai 1848 a reprezentat fundamentul întregii sale acțiuni revoluționare pentru libertate, demnitate, emancipare socială și națională, pentru unitatea românilor. Pașoptismul românesc s-a constituit ca ideologie, prin excelență națională. În cursul celor mai teribile confruntări, ce s-au produs în Transilvania, românii s-au pronunțat pentru deplina egalitate în drepturi între toți locuitorii, pentru participarea tuturor naționalităților la viața politică și administrativă a țării, proporțional cu numărul fiecăreia, i-au numit pe maghiari „frații noștri”, arătând că doresc să trăiască în bună pace cu ei și cerându-le a învăța, așa cum frumos spunea Bălcescu, „să armonizăm împreună”.

(continuare în pag. 2)

Ing. Constantin SICOE,
Președintele Societății
„Avram Iancu” din România

Avram Iancu la Turda...

Fermecătoarea poartă a Apusenilor...

Clădită pe ruinele vechii cetăți romane Potaissa, râvnită și disputată cu ardoare, secole de-a rândul, de regi, împărați și principii străini, lacomi și aroganți, Turda și-a scris, adesea cu slove însângerate, nepieritoare pagini de istorie.

Numele Turzii va rămâne de-a pururi asociat cu numele bravului unificator de Țară Românească, Mihai Viteazul, dar va fi legat și de numele altor nenumărați eroi care au plătit cu viața lor prețul neînstrăinării orașului...

Cine-i va uita bunăoară pe prefectii, viceprefecții și tribunii lui Avram Iancu, pe atâția și atâția luptători ai Craișorului, cunoscuți ori rămași anonimi, care s-au acoperit de glorie în luptele pentru Turda, acum 150 de ani?

Revoluția de la 1848 - 1849 a însemnat pentru bătrâna cetate de pe Arieș un moment de mare încercare. Aflată vremelnic în mâini străine, Turda nu a fost „prădată” de cetele de luptători coborâte din Apuseni... Înșuși Avram Iancu era adeptul soluționării pașnice a tuturor diferendelor între români și maghiari: „Firea ne-a așezat în una patrie ca împreună să gustăm dulceața fructelor ei, a muncii comune. Convingeți-vă deplin că între noi și voi armele niciodată nu pot decide...” spunea Avram Iancu într-o scrisoare adresată „fraților maghiari”. Dar, mai spunea Iancu, pe Câmpia de la Blaj, în septembrie 1848, „Pretențiile noastre sunt sfinte precum de sfântă e dreptatea. Noi suntem gata a le apăra cu orice preț...” Vasvari Pal, unul dintre marii dușmani ai românilor transilvăneni la 1848 - 1849, spunea despre Craișor: „Iancu acesta e un om fără seamăn, cu sânge rece, destoinic, dar când vorbește despre suferințele neamului său e fanatic, îi scânteiază ochii și poți vedea întrânsii făclia aprinsă a revoluției”...

(continuare în pag. 2)

Conf. dr. Emil LUCA,
Vicepreședinte al Societății
„Avram Iancu” din România

Motto:

„Strigă Bărnuț din Sibiu
Că Ardealul nu-i pustiu.
Strigă Iancu de la munte:
- Nu te teme măi Axinte
Că vin și io de la munte
Cu opt mii și nouă sute,
Iar când Iancu se găta
Și de la munte pleca
Toată Turda trâmura
Și din gură cuvânta:

- Iancule, Măria ta,
Lasă Turda, n-o prăda,
Că ce-i cere noi ț-om da,
Ț-om da aur cu mierța
Și argint cu feldăra
- Nu vreau aur cu mierța
Nici argint cu feldera
Ci vreau nemeșoaicele
Să țpe mănușile
Să prindă războaiele
Și să țese pânzele
Cum le țes românele”

Rememorări: la 126 ani din eternitatea lui Avram Iancu

Magnifică umbră

Avram Iancu - colinda Apusenii ca un simbol al nădejzii de peste veac.

Făt-Frumos strălucitor străbate munții și satele călare pe un cal alb, într-un destin unic, din tinerețea triumfătoare a tribunului până la drama bătrâneții zbuciumate și rătăcite. Zidit în durerile moților s-a ascuns în munți, a pribegit prin păduri, măhnit, înțelept și ironic, cernit în singurătate, scârbit de minciună, mândru și demn și incoruptibil. Amintirea lui plutește încă și acum vie peste Câmpia de la Târnave.

Înzestrat cu o inteligență vie și o judecată pătrunzătoare, posedând o putere de muncă excepțională. Avea o educație de soldat și era înzestrat cu talentul unui general, energic și plin de virtuți, spirit ostășesc și ambițios nu avea alt imbold decât dragostea de ordine și dreptate, o

conștiință pură a vie a chemării și dreptății neamului a suferințelor și a jertfelor, a luptelor și a biruințelor pe căile ce ni le-au deschis strămoșii. Domnitor prin apariție, impunător prin atitudine, gest, ton și vorbire potrivită împrejurărilor, se putea face respectat de la prima vedere, ascultat de la primele cuvinte și subordonat de îndată ce veneai în contact cu fluidul puternic al vieții sale și acțiunii sub însemnul unui înalt ideal. Existența sa, o mistuitoare ardere, a cunoscut înălțări sublime și căderi pustitoare.

Viața i s-a mistuit fulgerător ca un meteorit, arzând deplin și intens în numai doi ani de totală trăire. Zilele de mărire din '48 - '49 au trecut ca un vis, cu nici o răsplătă reală pentru atâtea jertfe de sânge, câte a dat poporul românesc. Poporul a ales

însă din această biografie înspicată numai icoana semețată, înrămând-o în aurul tradiției testamentare.

Avram Iancu, eroul coborât de pe stindardul dreptății, cu dragostea-i veșnică față de țară și adevăr, față de neam și gila străbună, a rămas imprimată clar în conștiința poporului - contopit cu Munții într-o asemenea măsură încât nimeni și nimic nu l-a putut despărți. El este esența durerii și dorului unui neam, purtând spre viitorime ideea de libertate și unitate națională cea mai curată respirare a Munților stămînită din neclintirea lor milenară. Avram Iancu este unul din eroii care definesc ideal marea și frumusețea neamului românesc.

(continuare în pag. 2)

Col. (r.) Vasile CRISTEA,
Secretar General, Societatea
„Avram Iancu”

Pe Câmpia Libertății ...

Doruri

Ileana ANGHEL MEȘTER

Dor de tunic, dor de brad,
Dor când cetinile cad,
Dor de frunze, dor de nor,
Dor de vântul călător,
Dor în primăveri de cuc,
Dor de păsări când se duc,
Dor de munți și dor de văi,
Dorul-foc de ochii tăi.
Dor de floare, dor de stea,
Dorul-dor de geana ta,
Dor de ține și iar dor,
Dor în mine și mă dor,
Și mă-nalță să cobor,
De la stele la izvor,
În descântec, în pridvor,
Toate Doinsle de dor.
Doruri, dorurile dor.

150 de ani de la Revoluția Română din Transilvania

Caracterul unitar al Revoluției Române de la 1848

(urmăre din pag. 1)

Revoluția din Transilvania a avut o desfășurare specifică, ca urmare a faptului că programul revoluției ungare ignora drepturi și libertăți pentru națiunea română, printre altele se prevedea încorporarea Transilvaniei în Ungaria: "Vreau să facă țară ungurească din Transilvania" - spunea Bănuțiu.

Câmpia Transilvaniei a început să fie organizată în găzdi naționale românești la începutul lunii octombrie 1848, potrivit punctului 10 al hotărârii Adunării Naționale de la Blaj din 3/15 mai, care prevedea "înarmarea poporului sau gardă națională". Efectiv, organizarea a început abia după a treia adunare de la Blaj din 15 - 16 septembrie 1848, când au participat români înarmați, adunarea fiind condusă de Simion Bănuțiu, Avram Iancu și Axente Sever. Se începe faza insurecțională a ridicării cu arme în mână, a Revoluției Române ardeleni. Trecuseră evenimentele de la Mihalț, din 2 iunie 1848, când gardiștii unguri au împușcat 12 țărani români și au rănit alți 20.

Ungurii pomiseră deci represiunea sângeroasă împotriva revoluției românești. Trecuseră și evenimentele arestării de către unguri a lui August Treboniu Laurian și Nicolae Nifon Bălășescu, membri ai Comitetului Național Român de la Sibiu. Avusesse loc și încercarea de arestare a lui Simion Bănuțiu, pentru a se paraliza astfel activitatea forului superior de conducere a Revoluției Române. Adunarea din septembrie de la Blaj a înființat - potrivit declarației lui Alexandru Bătrâneanu la proces - cinci prefecturi sau legiuni în Ardeal: la Sibiu, la Blaj, la Câmpeni, la Chirileu (azi județul Mureș) și în Câmpie.

La mijlocul lunii octombrie, la chemarea colonelului Urban, care aduna "glotași" voluntari pentru a întâmpina eventuala năvală a securilor, după adunarea acestora de la Lutița, din octombrie 1848, care cereau reprimarea în sânge a Revoluției române, a răspuns legiunea Câmpiei prin adunarea de la Cătina, 9 octombrie, unde s-a depus jurământul de către voluntarii și glotașii

Câmpiei, după modelul grandioasei Adunări de la Blaj; se redactează Proclamația Comitetului Național Român: din octombrie 20, Sibiu 1848, adresat românilor după execuția conducătorilor Revoluției Române din Câmpia Ardealului (...) Să începem sângerosul război pentru cauza noastră sfântă (într-adevăr sângeros, cu peste 40.000 de români uciși, peste 230 de localități arse și distruse).

Constatăm astăzi cu îngrijorare că la un veac și jumătate de la Revoluția de la 1848/9 multe din năzuințele cuprinse în programul Revoluției sunt departe de a se îndeplini.

Când societatea românească va cunoaște oare schimbarea în bine, fericirea spre care năzuia cu atâta dor odinioară Craiul Munților - Avram Iancu!

Ing. Constantin SICOE,
Președintele Societății
"Avram Iancu" din România

Rememorări: la 126 ani din eternitatea lui Avram Iancu

Magnifică umbră

(urmăre din pag. 1)

Într-o dimineață l-au găsit oprit din peregrinările la Baia de Criș - odihnindu-se înaintea de Marea Călătorie - și de atunci ziua și noaptea, neodihnit magnifica umbră este mereu între noi la sfat de taină.

"Vrei pe Iancu să-l cunoști? Nu mai este printre oști! Caută-l pe sus prin stele! Ori la fete-ntre măgele! Vrei pe Iancu să-l găsești! Caută-l între povești! Că vine la șezători! De cu seară până-n zori." (Sub Umbrele Iancului - Închinare -)

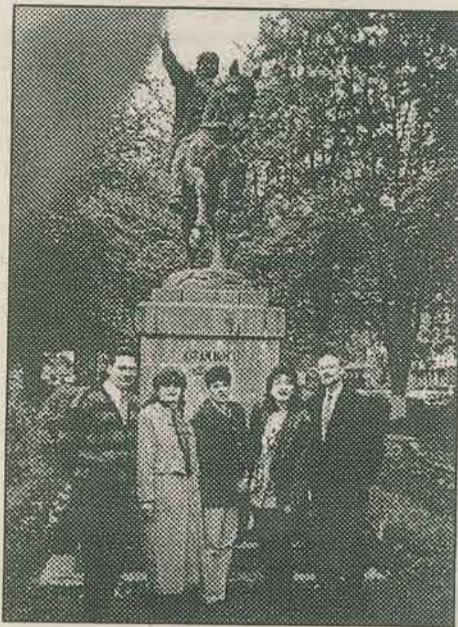
Sub titlul "Sfârșitul", revista "Albina" scria: "Astăzi dimineață pe drumul de țară către Baia de Criș se îmbulzeau căruțele ce duceau la Baia de Criș damele și inteligența română din întregul comitat, precum și o mulțime de țărani; iar cam pe la 11 ore, de pe toți munții din jurul Băii de Criș cob-

ora mulțimea poporului, bărbați, femei, bătrâni, tineri, copiii și copile, unii călare dar partea cea mai mare pedestru, însă toți sărbătorește îmbrăcați. Nu trecu una oră și stradele orașelului nostru deveniră îndesate de dame române, de o mulțime de preoți și cu întreaga inteligență română din comitat, iar numărul poporului de rând era grandios! Damele și inteligența tot în veșminte negre, iar poporul curat și sărbătorește îmbrăcat! Ce poate fi cauza acestei adunări extraordinare? Este doar ședința de comitat? Nu! Este doar târgul de țară? Nu! Este doar alegere de deputat? Nu! Va fi sărbătoare mare? (...) Așa este; națiunea română, astăzi are o mare și extraordinară zi tristă și duiosă sărbătoare națională, care se va celebra la două ore după amiază; este înmormântarea rămășițelor pământești ale eroului și prefectului general al Legiunii române din

1848/1849 Avram Iancu, cel ce în 1848 din nimic a creat o armată română, a înarmat-o și a prevăzută-o cu tunuri cu care amata în 1848/1849 a dominat Munții Ardealului și de a cărui vitejie la azul numelui se înflorau contrarii - și cu care el s-a luptat pentru libertate, egalitate și naționalitatea poporului român - într-un mod de a deștepta admirarea lumii!

Idealurile cărora Avram Iancu și-a dăruit întreaga-i ființă - pentru a-și vedea națiunea fericită - nu s-au realizat, astăzi (mai mult) sunt puse la grea încercare într-o țară mereu condamnată să plutească în bezna nesfârșitelor tranziții care a obosit de mult opinia publică românească în întunecata existență de zi cu zi.

Col. (r.) Vasile CRISTEA,
Secretar General, Societatea
"Avram Iancu"

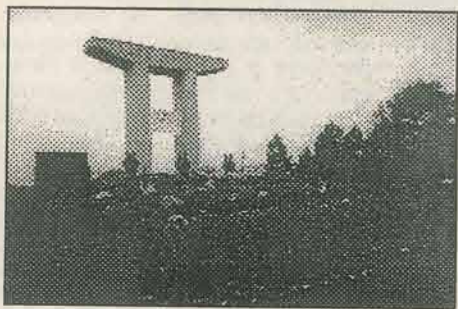
Reprezentanții ai Societății „Avram Iancu” la Câmpeni

Câmpeni, 16 mai 1998

Sălciua, 1998

Blaj, 16 mai 1998

Avram Iancu la Turda...

(urmăre din pag. 1)

Și suferințele neamului erau mari: "Nerecunoașterea naționalității, tiraniile și barbariile conservatorilor și aristocraților... pe care poporul nu le mai putea suferi", l-au determinat pe Iancu să recurgă la <<lancea lui Horia>>...

După o întrevedere cu generalul imperial Wardener și cu colonelul Losenau, în toamna lui 1848, la Cluj, Iancu se întoarce la Câmpeni, prin Turda, adunând o armată proaspătă, care se va alătura trupelor imperiale. Începeau astfel sângeroase confruntări care aveau să continue și la Turda, și-n împrejurimi, până în primăvara lui 1849...

Turda nu a fost "prădată", Turda a fost ocrotită de Iancu și de ai lui, ea continuând să rămână o capitală a moșilor, capitala județului Arieș - Turda...

Nici turdenii nu l-au uitat și nu-l vor uita pe Craișor. Ca peste tot în Țara Moșilor, ca peste tot în Transilvania și în celelalte ținuturi locuite de români, Duhul lui Iancu este viu și veghează și la Turda...

În semn de mare cinstire a Craișorului și a brav-

elor lui fapte, locuitorii din ținuturile Turzii au înălțat în centrul urbei lor un monument reprezentându-l pe mult îndrăgitul erou, poate cel mai popular erou al românilor.

Ideea amplasării unui monument al lui Avram Iancu la Turda a aparținut deopotrivă Consiliului Local Turda și Societății "Avram Iancu" din România. S-a dat prioritate Craișorului. Dar, pe bună dreptate, unui alt mare erou al românilor, Întâiul Unificator de Țară, Mihai Viteazul, ucis pe Câmpia Turzii, ar fi firesc să i se înalțe, în apropierea Iancului, un monument pe măsura faptelor și faimei sale...

Dintre proiectele "Avram Iancu", prezentate Consiliului Local Turda, a fost desemnată câștigătoare lucrarea cunoscutului artist clujean Emil Crețu, autor în ultimii ani și al altor bine apreciate monumente. Pentru transpunerea proiectului său la înălțimea de 3,5 m, artistul a decis să colaboreze cu un alt mare artist, care nu mai are nevoie de prezentare: Ilarion Voinea. Colaborarea dintre cei doi artiști, care și-au dat mâna spre folosul artei autentice, a fost benefică...

Lucrarea a fost realizată în atelierul maestrului Crețu, la înălțarea ei participând și câțiva studenți

de la Academia de Arte Vizuale din Cluj-Napoca.

Turnarea în bronz a monumentului s-a făcut la SC Turnătoria Metalul SRL de către colectivul condus de însuși managerul Petrișor Țârlea, și din care s-au remarcat, prin profesionalismul lor, Iosif Varga (formare - turnare) și Ștefan Fülöp (finisaje). Să amintim că la Turnătoria Metalul au fost realizate în ultimii ani, prin procedee moderne, unice în țară, și alte monumente de mare valoare, la Cluj-Napoca (Monumentul Memorandiștilor, George Coșbuc, Emil Racoviță, Liviu Rebreanu), Dej, Băilești etc.

Reprezentanții Turzii și ai Societății "Avram Iancu" au fost mereu alături de artiști, alături de meșterii de la Metalul, dorindu-și, firesc, un monument cu care să se mândrească...

Primarul Virgil Blasiu, consilierii Marcel Roman, Samoilă Pascu, Vasile Nemeș, Ioan Chioreanu, președintele filialei Turda al Societății "Avram Iancu" - Lucia Roman, președintele executiv - Alexandru Dărăban, vicepreședintele Nicolae Giurgiu, I. Presecan și Rodica Cocan din cad. Primăriei Turda, sunt doar câteva nume de care se leagă înfăptuirea monumentului...

Conf. dr. Emil LUCA,
Vicepreședinte al Societății
"Avram Iancu" din România

Cinstire străbunilor eroi

Stă în firea neamului românesc obiceiul de a-și cinsti înaintașii, a-i pomeni și a le purta veșnică recunoștință. „O națiune care nu-și respectă trecutul și obiceiurile creștine, un popor care-și pierde credința și nu cultivă iubirea față de moșii și strămoșii săi este un popor condamnat la piere”, spunea ilustrul cărturar, Nicolae Iorga.

Avram Iancu a fost și este cel mai prețuit fiu al moșilor și al tuturor românilor, deoarece El și-a închinat întreaga viață numai și numai Neamului Său, pe care l-a iubit mai mult ca orice pe lume.

Orunde se află un suflet de român, peste fiecare cruce și cimitir românesc, peste orice rugăcine rostită în graiul strămoșilor noștri, omniprezent, ocrotitor și păzitor de Neam, dăinuie de-a pururi Duhul lui Iancu, simbolul luptei noastre pentru cel mai sfânt ideal: unitatea și demnitatea națională.

Faptele sale, jertfa sa sunt pentru noi motiv de mândrie națională și patriotică și, în același timp, de speranță într-un viitor mai bun, de care avem atâta nevoie astăzi, la 126 de ani de la plecarea sa dintre noi când, cu durere constatăm că ideile pentru care a luptat și s-a jertfit „Craișorul” nu s-au împlinit.

Românii o duc tot mai greu, bătrânii își pun capăt zilelor din lipsă de hrană și medicamente, tineretul, lipsit de orice perspectivă, îngroașă rândurile delincvenților ori pleacă peste hotare, avuția țării este jefuită ori vândută pe nimic, corupția și crima organizată au atins proporții nemaîntâlnite în istoria României, nepotismul și

favoritismul au adus „lupii paznici la oi” (oameni cu condamnări penale pentru acte de corupție sunt puși să super-vizeze faptele de corupție ale altora etc.).

Este cedată de bună voie moșia strămoșească, consfințind raptul teritorial rusesc din 1940; este periclitată grav siguranța statului, prin introducerea în structurile sale a elementelor iredentist-șovine maghiare, a spionilor și trădătorilor de țară.

Sub privirile tâmpite ale guvernanților, Parlamentului și Președinției, ultraradicalii ude-meriști - sub conducerea unui popă dement - ajutați și de elemente trădătoare românești sapă cu tâmăcopul la temelie statului nostru național - unitar, proclamând autonomia etnică și teritorială a unui ținut din centrul României și urmărind federalizarea ei.

În acest timp președintele ne spune că granițele României sunt mai sigure ca oricând, că nimeni nu ne dușmănește și nu vrea nimic de la noi. Îl mai putem crede?!

Singurul drept real câștigat după Revoluția din 1989 - libertatea cuvântului - a ajuns delict de opinie.

Ziaristilor li se arată pisica, iar mai nou sunt condamnați penal pentru îndrăzneala de a fi demascat jaful și corupția puterii.

Celule fundamentale ale statului, școala, armata și biserica străbună sunt neglijate, ori blamate, Naționalismul - acest liant al conștiinței naționale - este considerat perimat, retrograd, în neconcordanță cu așa-zisul spirit european.

Instituțiile care ar trebui să realizeze educația

național-patriotică, în special a tineretului, împrăscă cu noroi în tot ceea ce reprezintă simboluri ale românismului, cultivând atitudini cosmopolite, antinaționale.

O lecție sugestivă în acest sens ne-a dat puterea, recent, la Tebea, prin mesajele președintelui și premierului, cât și prin cuvântările mai marilor județului gazdă - Hunedoara - vorbindu-ne despre binefacerile reformei și nevoia de a păstra naționalismul doar în suflet, probabil pentru a nu-i supăra pe cei cu care au încheiat protocoale secrete.

Reprezentanților societății "Avram Iancu" și ai Uniunii "Vatra Românească" nu li s-a permis să ia cuvântul la Mormântul lui Iancu, deși aceste societăți au inițiat și organizat primele manifestări omagiale de la Tebea, după 1989.

Mai mult, soliști consacrați ai melosului popular patriotic nu au fost cuprinși în programul manifestării, pentru a-i diminua ecoul național.

Dar, cei care cred că pot interzice cântecele noastre sfinte, românești, și pot scoate pe Iancu din sufletele noastre, înlocuindu-l de pe bancnota de cinci mii de lei, se înșală. Ei ne pot încrâncena, dar nu ne pot silii conștiința. Iancu va rămâne în inimile noastre și-l vom invoca mereu, așa cum am făcut-o și în trecut, la vremuri grele:

„Iancule mare, bravule tare, cu noi să fii, / Tu însoțește și-nsuflătește pe ai tăi fii!”

Ioan CIAMA,
Vicepreședinte al Societății
"Avram Iancu" din România,
Președintele filialei Timișoara

In memoriam

Ioan Buteanu - prefectul Zarandului în anii 1848 - 1849

În anul 1821 a văzut lumina zilei, la Șomcuta Mare, Ioan Buteanu, cel care avea să devină unul din conducătorii Revoluției de la 1848 - 1849 din Transilvania, un fidel colaborator și un bun prieten al lui Avram Iancu, unul din cei mai importanți angajați în lupta pentru drepturi sociale și naționale și apoi în apărarea Cețaii Apusenilor.

După studii gimnaziale în Sighetu Marmăției și liceale în Careii Mari și la Zagreb (Croația) a studiat dreptul la Pesta. În timpul liceului, impresionat fiind de istoria Romei antice l-a întrebat pe profesor dacă a mai rămas ceva după marii bărbați ai fostului imperiu. I s-a răspuns: "mai sunteți voi, românii".

Ajuns avocat, se stabilește în orașul Abrud, situat în inima Munților Apuseni, unde desfășoară o laborioasă activitate juridică și politică în sprijinul celor lipsiți de drepturi sociale și naționale - moșii - care l-au adoptat și l-au considerat unul de-al lor. Remarcându-se în acest domeniu, în scurt timp devine un colaborator de preț pentru Avram Iancu și Simion Balint, alături de care nu precupește nimic pentru realizarea idealurilor moșilor.

Organizator de marcă și participant la cele trei Adunări de la Blaj, pentru meritele sale a fost ales organizator în Comitetul național de la Sibiu, dar, în același timp, își atrage și ura maghiarilor, care îl consideră un mare instigator și autor moral al rezistenței țărănești de la Mihalț.

Ferm hotărât să înfăptuiască Programul de la 3/15 mai 1848 de la Blaj, să-și apere limba, ființa națională, românii ardeleni după înfrângerea revoluției din Câmpie, s-a refugiat în Munții Apuseni, care în scurt timp au devenit o cetate asediată. După cum menționa istoricul clujean Silviu Dragomir, "s-a zămislit în Munții Apuseni, în județul Zarandului, rasa mândră și vitează a românilor care au înscris în cursul anilor 1848 - 1849 un nou capitol de glorie sub

conducerea lui Ioan Buteanu". Alături de Buteanu, zona mai era apărată de Avram Iancu, Simion Balint (originar din Maramureș), Axente Sever, Petre Dobra și alți prefecți, viceprefecți, tribuni, centurioni și alți luptători.

Tabăra de la Hălmațiu, organizată de Buteanu, a fost de necucerit, deși lupta era inegală. Maghiarii beneficiau de trupe mult mai numeroase, bine instruite și înarmate. Opreșorii au utilizat din plin și alte mijloace mai puțin obișnuite între combatanți pentru intimidarea și înfrângerea românilor, constând în jafuri, confiscări, incendieri, cruzimi, arestări, ucideri, proclamații înșelătoare; drumurile au fost împânzite de spânzurători etc. Credința românilor în izbândă libertății i-a făcut să treacă peste lipsa de armament, alimente, sare, peste lipsa de loialitate a unor comandanți din armata imperială și să se comporte demn și omenesc pe câmpul de luptă și în relațiile cu maghiarii.

La terminarea campaniei din Zarand, 75 de sate românești erau arse și devastate complet, timp de șase săptămâni zona a fost terorizată de ofițeri maghiari, între care s-a remarcat maiorul Csutak, iar apoi Hatvany.

Ioan Buteanu este prezent apoi alături de Avram Iancu și alți prefecți la tratativele dintre Ioan Dragoș - deputat în parlamentul de la Pesta, trimisul lui Kossuth și Avram Iancu.

Bun cunoscător al legislației, al realităților românești și al psihologiei adversarului, Ioan Buteanu, după atâtea lupte sângeroase, nu mai avea încredere în cuvântul lui Kossuth și nu era dispus la concesii, conștient fiind și el și ceilalți prefecți că o dezarmare a românilor în acel moment, ar fi fost o mare greșală, o adevărată capcană. De altfel, la adunarea din 6 mai din Câmpeni, Avram Iancu refuză să predea armele, iar românii adunați sunt de partea lui. Ziua de 6 mai aduce trupele maghiare conduse de Hatvany în Abrud, luându-i prin sur-

prindere pe conducătorii români adunați în casa viceprefectului Boier. Știind că Dragoș se află în Abrud pentru tratative, Hatvany intră cu trupele în Apuseni și ocupă Abrudul. Cu acest prilej, au fost prinși și internți Ioan Buteanu, Petre Dobra, Vasile Moldoveanu și Vițianu. Petre Dobra a fost ucis mișelește. Ioan Buteanu a fost legat de un tun și târât la Brad, în fuga disperată a lui Hatvany din fața luptătorilor moți conduși de Avram Iancu, care în 10 mai au eliberat Abrudul și au împrăștiat și înfrânt trupa maghiară. Buteanu nu a putut fi însă eliberat. El a fost spânzurat în 23 mai 1849 la Iosășel, din decizia lui Hatvany. În 1869 osemintele lui au fost duse la Gurahonț, în prezența lui Avram Iancu, Simion Balint, Axente Sever. După alți 35 de ani, Societatea Astra îl așează la Tebea lângă mormântul vechiului său prieten și camarad, Avram Iancu.

Fiu al Maramureșului, Ioan Buteanu, prin întreaga sa activitate a confirmat, dacă mai era cazul, că urmașii lui Dragoș și Bogdan nu pot fi altfel decât buni români și buni luptători pentru drepturile celor din rândul cărora provin, iar în perioada Revoluției a mijlocit întrevederi și contacte între reprezentanții ai Maramureșului și Avram Iancu în ideea de extindere a Revoluției și în zona nordică.

Acestea sunt motivațiile pentru care aducem un pios omagiu acestui martir al neamului, ucis mișelește pentru că a luptat și a apărat cauza poporului român.

Acum se împlinesc 150 de ani de la tragicul eveniment, care a târât în prăpastia morții pe unul din cei mai activi prefecți, pe care-l frământa până la sacrificiu "soarta viitoare a neamului meu părăsit", după cum singur a mărturisit.

Societatea "Avram Iancu",
Filiala Maramureș

În cântec și vers, tinerii din Societatea „Avram Iancu“ își slăvesc înaintașii...

La București ...

La Huedin...

Petru Dobra, fiu al Zlatnei, erou-martir al Revoluției de la 1848 din Transilvania

Descendent dintr-o familie de nobili români, originari din Munții Apuseni, Petru Dobra s-a născut la Zlatna, în anul 1816, unde tatăl său avea o funcție la Oficiul montanistic. Din rubricile Protocolului gimnaziului crăiesc din Zlatna reiese că în anul 1827, viitorul prefect era fiul questorului din Zlatna.

După ce urmează cursul școlii primare în Zlatna, începând din anul 1827, îl găsim pe Petru Dobra înscris în matricola celei mai importante școli din Munții Apuseni: gimnaziul regesc montan din Zlatna, absolvindu-l în anul 1833.

A urmat cursurile Academiei de Drept din Cluj și a făcut practica la Tabla regească din Tg. Mureș, ca și Avram Iancu, Papiu Ilarian și alții.

Din documentele originale reiese că în perioada 1842 - 1848 Petru Dobra s-a stabilit definitiv la Zlatna, îndeplinind funcția de notar public, numele său figurând într-o serie de acte oficiale legalizate chiar de el.

Personalitatea lui Petru Dobra se conturează mai bine începând din primăvara anului 1848, odată cu izbucnirea revoluției.

Împreună cu Ioan Buteanu și Simion Balint desfășoară o intensă activitate de organizare a maselor populare și de alcătuire a unui meciu-program de revendicări ce urma să fie trimis Dietei, program dezbătut public la Câmpeni, Abrud, Bistra, iar la 9 aprilie la Zlatna, fapt ce a neliniștit autoritățile locale.

Conținutul programului de la Zlatna, din 9 aprilie, nu este cunoscut din scrisoarea lui Petru Dobra din 12 aprilie 1848 către românii din județul Hunedoara în care se arată că "...noi avem un singur țel, fericirea patriei și cauza națiunii noastre românești; să se păstreze naționalitatea și să se desființeze raporturile urbariale, iar națiunea română să fie tratată pe picior de egalitate..."

Această scrisoare a fost actul de consacrare revoluționară a lui Petru Dobra, marcând frământările lui și ale populației românești la începutul revoluției de la 1848 din Transilvania.

Până în vara anului 1848, pe Dobra îl vom găsi în toate acțiunile care au hotărât calea ce trebuia să o urmeze poporul român din Transilvania în timpul revoluției.

De Duminică Tomii îl întâlnim la Blaj, iar la 3 - 15 mai 1848 este însoțit de un numeros popor din Zlatna și de pe Valea Ampoiului, fiind alături de elita fruntașilor politici români din Munții Apuseni: Avram Iancu, Ioan Buteanu și alții, fiind ales în deputația ce avea în frunte pe episcopul Ioan Lemeny și George Barițiu, care a trebuit să ducă hotărârea luată pe Câmpia Libertății, Dietei de la Cluj.

Întors de la Cluj, fără să poată obține drepturile înscrise în programul de la Blaj, Petru Dobra pleacă la Pesta să mijlocească pe lângă guvernul revoluționar maghiar obținerea unor revendicări pentru locuitorii Munților Apuseni. După o ședere de câteva săptămâni, în plină vară a anului 1848, s-a întors, amărât, din această misiune, fără succes și a comunicat vestea eșecului prietenilor săi Avram Iancu, Ioan Buteanu și Simion Balint.

În octombrie 1848, când s-au dezlănțuit luptele sângeroase de la Zlatna, Dobra se afla în zonă continuând să organizeze poporul pentru zilele grele ce urmau să vină, ascuns în desișul codrilor, fiind urmărit de autorități.

După cea de-a treia adunare de la Blaj, Comitetul Națiunii Române îl numește prefect al Zlatnei, a celei de-a șasea legiuni, Submontana, care era formată din țărani din părțile Zlatnei, Văii Ampoiului, Almașu Mare, până la Geoagiu de Jos.

La 21 octombrie 1848 Avram Iancu și Ioan Buteanu trec la dezarmarea gărzilor nobilimii și funcționarilor fiscalului din Câmpeni, Abrud, Roșia Montană, iar în zilele următoare același lucru îl întreprinde și Petru Dobra la Zlatna. Aici, însă, administratorul minelor a organizat o gardă de 300 de funcționari, toți maghiari, înarmați, care au încercat să țină în frâu, prin mijloace teroriste, pe românii din oraș și din împrejurimi. Peste tot s-au ridicat steaguri maghiare. Administratorul minelor convoacă o adunare în care se hotărăște să nu predea

orașul decât numai unei armate regulate. Ambiția nesocotită a administratorului minelor, Nemegeyi, a avut consecințe grave pentru multe familii maghiare din Zlatna. Membrii gărzilor maghiare au tras omorând 8 - 10 români. La auzul acestei vești, românii din Zlatna au fugit dând foc caselor, incendiul cuprinzând tot centrul orașului și teritoriile fiscale. Maghiarii, temându-se, au hotărât să se refugieze la Alba Iulia, dar au fost prinși și dezarmați la Pătrângenii, ca apoi, la Presaca Ampoiului să fie uciși, în număr de 400 - 500, de masele țărănești înfuriate.

Dobra n-a putut să oprească avalanșa poporului, care nu s-a liniștit decât după câteva zile, la intervenția energică a lui Avram Iancu.

Incidentul de la Zlatna, interpretat tendențios de unii conducători ai revoluției maghiare, ca și de unii istorici care le serveau interesele, va fi un motiv pentru a dezlănțui prigoane și războaie sângeroase asupra populației românești. Însuși Petru Dobra, nevinovat de acest trist episod, va cădea pradă răzburării lui Hatvany, care încerca să justifice fapta josnică, făcându-l pe Dobra răspunzător de cele întâmplate la Zlatna.

În seara zilei de 8 mai 1848, când Dobra se afla invitat la masa Șuluțeștilor din Abrud, un ofițer și 10 soldați maghiari au intrat în casă și l-au arestat. A fost închis în localul școlii reformate din Abrud, unde a fost torturat cumplit, încât a sărit pe fereastră de la catul al doilea, fiind măcelărit de soldații lui Hatvany. Clădirea școlii a căzut pradă unui incendiu cuprins, în care a ars și corpul lui Petru Dobra (informația de la Iosif Sterca Șuluțiu - Memorialul - partea a III-a, Sibiu, 1880).

Așa s-a sfârșit viața eroului martir Petru Dobra, fiu al Zlatnei, prefect, prieten apropiat al lui Avram Iancu, pe care George Barițiu îl așează "între cei al căror nume să se păstreze pentru posteritate".

Zlatna, 1998
Prof. Traian DOMȘA

La Festivalul de folclor
moșesc de la
Cluj-Napoca ...

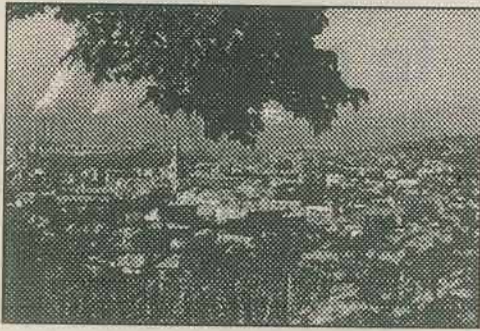

La Horea ...

Pe mari scene în
străinatate

Turda - Potaissa - la
1890 de ani de
existență ...

Primăria din Turda ...

Avram Iancu și Maramureșul

Cuprinzând întreaga Transilvanie, revoluția de la 1848 - 1849 a impus relații de conlucrare și acțiune între principalele sale focare de rezistență: Munții Apuseni, Câmpia Transilvaniei și nordul Transilvaniei.

Aria revoluționară nord-transilvăneană, clădită pe osatura districtului grăniceresc Năsăud, extinsă după 15 septembrie 1848 peste nord-vestul comitatului Solnocului interior, întreg Chioarul, Codrul Sălajului, până la Crasna și-n Maramureș, până la Tisa, avea o mare importanță pentru soarta revoluției române din centrul principatului, acest focar revoluționar atrăgând asupra sa o parte din forța represivă a nobilimii. De aceea conducătorii revoluției române ardeleni au considerat ca o datorie a lor să sprijine desfășurarea procesului revoluționar nordic, aflat ca un avanpost la granița cu Ungaria, greu de tolerat de guvernul de la Pesta.

Din aceste considerente comitatelor nordice li s-a dat o atenție deosebită încă din 15 martie; potrivit strategiei revoluționare a Comitetului Național de la Sibiu, revoluționarii ardeleni și-au îndreptat atenția spre acest spațiu geografic. Astfel că, după 20 martie 1848, în comitatele nordice a fost trimis prin curieri, studenți, elevi și poștă un număr însemnat de manifeste și proclamații de la Pesta, Sibiu, Blaj și Cluj, care chema pe români să scuture jugul secularii asuprii naționale și sociale. O parte ale acestora au fost răspândite pe teritoriul actual al Maramureșului, ecoul lor determinând participarea unui număr însemnat de delegați din județul nostru la Adunarea Generală de la Blaj din 15 - 17 mai. Numai din Comitatul Sătmăruului a luat parte la adunare un număr de 120 de dele-

gați, alte zeci au participat la adunarea din Țara Lăpușului și a Chioarului.

Aici, la impunătorul Forum de la Câmpul Libertății s-a înfăptuit legătura de suflet între Avram Iancu și reprezentanții delegațiilor maramureșene. Realizarea ei nu a fost o greutate. Acolo delegații au fost întâmpinați de Simion Bărnuțiu, care se cunoștea cu Ioan Dragomir din Chiopra din anii când erau amândoi profesori la Blaj. De asemenea, în "Mica Romă" transilvăneană, maramureșenii erau așteptați de Ioan Buteanu, fiul unui nobil român din Chioar și de Simion Balint, descendentul unei familii maramureșene, refugiat în Munții Apuseni după ultimul război rokocizist, ambii viitori prefeți. Nici unul dintre ei nu-și uitase locurile de origine.

Prin Bărnuțiu, Buteanu și Balint, delegații maramureșeni s-au cunoscut cu Avram Iancu, de care au rămas legați. Între aceștia se numără primarul Pop Nuț a lui Irimie, învățătorul Pop Flore și notarul Roman Petru din Merișorii de pe Someș. Toți trei au venit de la Blaj ca mesageri ai marelui revoluționar ardelen.

După masacrul de la Mihalț, Avram Iancu a trecut la pregătirea militară a revoluției române. La chemarea sa, cei trei merișoreni au pregătit mai multe sute de voluntari din Sătmăr și Chioar pe care i-au adus în Apuseni, în armata Iancului.

La 15 septembrie, Pop Nuț a lui Irimie, Pop Flore și Roman Petru au participat la a treia adunare de la Blaj, unde moții au venit înarmați. De data aceasta, "oamenii Iancului" din Maramureș se întorceau acasă cu mandatul de a pregăti un nou corp de voluntari pentru Munții Apuseni. Astfel că, până la 7 octombrie, ei au adunat în codrii

Cicârlăului alți 2000 de oameni. De data aceasta deznodământul a fost tragic. Cei trei au fost arestați și după două zile, în 9 octombrie au fost spânzurați pe dealul de la Cătălina. Rămăși fără conducători, oamenii adunați în pădure, la Cicârlău, nu s-au mai întors la casele lor. O parte din ei au plecat la Iancu în munți, iar alții în Chioar și la Năsăud, în armata revoluționarilor.

În 4 octombrie a avut loc, în casa enoridală din satul Fânațe (Chioar), adunarea căpeteniilor răsculaților pentru a-și alege un conducător. Avram Iancu a trimis aici reprezentanți care i-au îndemnat pe cei de față să cheme în fruntea lor pe ofițerul năsăudean Atanasie Moș Dâmbul.

La 17 noiembrie, românii conduși de Urban, au ocupat Clujul. Aici, comandantul grănicerilor năsăudeni a avut o întâlnire cu Avram Iancu, cu care a elaborat un plan operativ de eliberare a întregului nord al Transilvaniei de sub autoritatea guvernului de la Pesta. Pentru înfăptuirea acestui plan, Iancu pune la dispoziția lui Urban pe tribunul Ciuruleanu cu 10.000 de lăncieri. Numai incompetența și invidia generalilor austrieci au împiedicat finalizarea acestui mare plan.

Prin faptele sale, Avram Iancu este nu numai al moșilor, ci și al maramureșenilor, el aparținând în același timp întregii țări, iar amintirea lui să merită fie imortalizată la Baia Mare într-un simbol dăltuit în piatră și bronz, însoțit de cei doi prefeți de origine maramureșeană și de o modestă plăcuță cu numele lui Pop Nuț a lui Irimie, Pop Flore și Roman Petru, care și-au dat viața pentru libertate, cu numele Iancului pe buze.

Dr. Aurel VAIDA

Căminul "Avram Iancu" din București (1943)

În zilele noastre sunt tot mai puțini bucureșteni care știu că în 1943 a funcționat căminul cultural "Avram Iancu", din inițiativa refugiaților ardeleni.

După punerea în aplicare a odiosului dictat de la Viena, când 43.492 kmp au fost smulși din trupul țării și cedați Ungariei horthyste, peste 500.000 de români au luat calea refugiului, deoarece 30.000 au fost trimiși la munci silnice, 3.373 au fost torturați, iar 919 asasinați.

Cei ajunși la București, din dorința de a ține legături între ei și a afla câte ceva despre cei rămași acasă, se întruneau când și cum puteau. În februarie 1941, pe strada Polonă la nr. 27, au editat ziarul "Ardealul", datorită unui grup de inimoși, în frunte cu dr. Anton Ionel Mureșanu.

În 1943 au pus bazele căminului cultural "Avram Iancu", ce reușise să adune în fiecare duminică la Muzeul Satului, sute de români. Acolo ascultau cuvântări, recitări, cântau și jucau Învărtita de pe Someș, Bărbuncul și tot ceea ce știau de acasă. Se bucurau când aflau că cei de acasă mai trăiesc și se întristau când aflau de maltratări și omoruri.

O asemenea instituție nu convenea dușmanilor, care au determinat ambasada germană din București să ceară președintelui Consiliului de Miniștri să interzică funcționarea căminului, începând cu prima zi de Crăciun a anului 1943, când se preconiza o prezență numeroasă. Dar ziarul "Ardealul" a continuat să mențină trează credința refugiaților ardeleni că va sosi și ziua reîntoarcerii la vetrele părintești.

Printre ei circula și "Doina refugiatului", ce exprima pribegia, dorul după satul natal, după casa în care bătrânii se zbăteau în nevoi și asupra cărora se exercitau presiuni de tot felul. Aceasta glăsuia: "Dare-ar Dumnezeu odată/ Să văd lumea împăcată/ Să mă duc și eu acasă/ Să-mi văd maică, să-mi văd taică/ Să-mi văd frați, să-mi văd surori/ Că nu-i mai uit până mor/ Săracu' Ardealul' nost/ Când a fi cum a mai fost/ Cu fete și cu ficior/ Și cu joc în sărbători?"

La multe întruniri de la Muzeul Satului au participat activ oameni de știință, scriitori, artiști plastici, ca: Romul Ladea, I. Vlasiu, A. Ciupe, C. Bogdan, G. Calboreanu, M. Beniuc, V.I. Popa, D. Savu, Th. Illea. Printre susținătorii de seamă amintim pe Dimitrie Gusti, Constantin C. Giurescu și Gheorghe Brătianu.

Aflând cu profundă durere în suflet că în Năsăud cotropitorii horthyști au distrus statuia lui George Coșbuc, au inițiat prin ziarul "Ardealul" deschiderea unei colecte publice, cu scopul de a aduna un milion de lei pentru a ridica un monument poetului ardelen, la București, în cimitirul Bellu.

După multă trudă și cu mari eforturi, la data de 20 august 1944, în prezența a peste 5000 de participanți, între care 7 academicieni, s-au desfășurat festivitățile de dezvelire a lucrării.

Pe fața monumentului, între doi brazi stilizați, deasupra chipului în bronz al poetului, au înscris: "George Coșbuc 1866 - 1918".

Sub efigie au dăltuit citatul: "O luptă-i viața: deci te luptă/ De dragoste de ea, cu

doar/ Pe seama cui ești un nemernic/ Când n-ai un țel hotărâtor?/ Tu ai pe-ai tăi/ De n-ai pe nimeni./ Te luptă pe seama tuturor!"

Pe o placă separată au înscris cuvintele: "George și Alexandru Coșbuc".

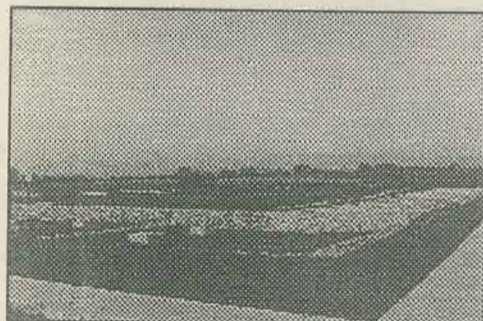
Pe spatele monumentului s-a scris textul: "Ridicat din inițiativa refugiaților ardeleni prin subscripție publică deschisă de ziarul "Ardealul" - 1944. Arhitect: Iulian Deseu, Sculptor: Ion Vlasiu, Execuția: C.F.I.U.E. Santalina.

Pe piatra de mormânt au scris următorul text: "Lui George Coșbuc care, cu nease-muit graiu, a cântat în versuri oamenii, viața și locurile lui din Transilvania, i se ridică aici pe locul lui de veșnică odihnă această piatră funerară să fie semn pentru urmași. Sufletul generos al poetului închinat cu seninătate proslăvirii neamului. Fă Doamne, să rămână pentru noi toți îndemn la faptă, iar vraja cântecelor sale să ne întărească inimile și credința în destinul mare al Transilvaniei. Alături întru vecinicia duhului odihnește Elena și Alexandru, soție și fiu."

Este și acest efort, materializat printr-un monument dedicat unui român din Transilvania, o dovadă a setei de dreptate, a luptei împotriva cotropitorilor horthyști. Este, în același timp, și un îndemn de apreciere a operei lui Coșbuc.

Trecătorule! Dacă ai ajuns la poarta cimitirului Bellu, intră, oprește-te câteva clipe în fața monumentului dedicat lui Coșbuc și reîmprospătează-ți sufletul cu viguroasele îndemnuri coșbuciene și gândește-te că "... nu-i totuna leu să mori/ Sau câine-nlănțuit".

N. ȘTEIU

Castrul roman

Și primarul de azi al
Turzii, Virgil Blasiu ...

Târgoviște - De-ale Crizantemei de Aur

Boli contagioase

"Și când o văd, îngălbenesc;
Și când n-o văd, mă-mbolnăvesc,
Iar când merg alții de-o peșec
Vin popi de mă dezleagă".
(Pe umeri pletele-i curg râu - muzica:
Guilelm Șorban, versurile: George Coșbuc)

Carieră ratată

"De ce m-ați dus de lângă voi,
De ce m-ați dus de-acasă?
Să fi rămas fecior de plug,
Să fi rămas la coasă".
(De ce m-ați dus de lângă voi... - muzica:
Al. Dobrescu - Dumitrești; versurile:

Octavian Goga)

Culese de Georgeta FĂRĂLĂ FLOREA,
Premiul II, la Festivalul "Crizantema de
Aur", Secțiunea Interpretare,
ediția a XXX-a

Statuia lui Avram Iancu din Câmpeni

Un monument pentru o țară: Țara Moșilor

Câmpeni, vatră de istorie a moșilor. De această localitate se leagă multe evenimente rămase în istoria neamului românesc.

De aici a început mișcarea religioasă a călugărului Sofronie de la Cioara.

Horea și Avram Iancu au avut, la Câmpeni cartierul general, centrul de comandă al tuturor acțiunilor revoluționare.

La Câmpeni a venit Nicolae Bălcescu, mână de dorul de a înfăptui prietenia româno-maghiară.

De Câmpeni se leagă numele tribunilor Nicolae Corcheș, Clement Aludeanu și Mihai Andreica.

Mărturiile ale trecutului istoric al Moșilor și al orașului Câmpeni la loc de cinste sunt: pivnița de unde a pornit răscoala lui Horea, clădirea, azi muzeul "Avram Iancu", unde în anii 1848 - 1849 marele tribun și-a instalat cartierul general, statuia tribunului Avram Iancu.

La Câmpeni, pe locul unde în timpul revoluției de la 1848 - 1849 din Ardeal, Avram Iancu, prefectul legiunii "Auraria Gemina" și-a avut cartierul general, s-a înălțat statuia ecvestră a marelui patriot și luptător pentru drepturile românilor amenințați în inșeși ființa lor națională, de către asupritorii străini.

În dorința de a cunoaște istoricul acestui monument de suflet și de simțire românească, din respect pentru "adevărul istoric", îndrăznim cu emoție a aduce în actualitate "istoria zbuciumată" a acestei statuii, care se identifică cu a celui ce o reprezintă, Avram Iancu, "Craiu Munților Apuseni".

Ridicarea unui monument în memoria lui Avram Iancu, care să amintească peste veacuri de "dăruirea de sine" pentru cei dintr-un neam cu el, moșii, a fost o veche și stăruitoare dorință a românilor ardeleni.

Prima inițiativă a pornit la începutul anului 1894 din partea gazetarului Ioan Rusu Șirianu. În timp ce se afla înmormântat la închisoarea din Seghedin, pentru apărarea cauzei naționale, consătenii săi - șirienii - organizaseră o colecție bănească de 8 florini și 70 de creițari. Primind banii, Șirianu se hotărăște să nu-i folosească în scop personal. Îi întregeste la 10 florini și îi trimite ziarului "Tribuna" din Sibiu, drept început al unui fond din care să se ridice un monument lui Avram Iancu.

În acest scop, împărtășind gândul nobil al lui Șirianu, la 5 aprilie 1894 "Tribuna" lansează chemarea pentru o subscripție publică - care cât poate - și sumele să fie

trimise pe adresa redactorului său, Tit Liviu Albini din Sibiu.

La acest apel au răspuns un mare număr de români din Transilvania, Banat, Bucovina, România și studenți români din diferite centre universitare europene.

Sesizate de amploarea pe care a luat-o în rândul românilor problema ridicării unui monument lui Avram Iancu, autoritățile maghiare au luat măsuri pentru a-i se pune capăt. Astfel, la 15 martie 1895 ministrul de interne, Dezideriu Perczel, prin ordinul nr. 462/1895, interzice colecta publică pentru plănuitul monument al lui Iancu.

Comitetul de inițiativă din Sibiu, bănuind intervenția guvernului de a confisca banii colectați în scop național, transferă, prin intermediul lui Ioan Slavici, 4.430 florini la o bancă din București.

Autoritățile au încercat să confişte banii. Dar negăsindu-i, l-au arestat pe Tit Liviu Albini, timp de 13 luni, la închisoarea din Alba Iulia.

Fondul de 4.701 florini, adunat pentru monumentul lui Avram Iancu, a fost readus de la București și depus la Banca "Victoria" din Arad, apoi confiscat.

Studenții români din Cluj au protestat împotriva profanării memoriei lui Iancu și a poporului român. Au trimis pe tinerii studenți Ioan Scurtu, George Novacovici și Coriolan Steer, care să depună o coroană de flori, cu panglici tricolore îndoliate, pe mormântul lui Iancu, din cimitirul de la Tebea.

Au cântat trei strofe din "Deșteaptă-te, române!" (12 decembrie 1899).

Autoritățile, și de data aceasta, au intervenit brutal, confiscând coroana și eliminând din învățământul universitar pe cei trei studenți. Li s-a făcut proces și sunt condamnați.

După numeroase procese de presă, la 16 aprilie 1903 și "Tribuna" Sibiului este nevoită să-și înceteze apariția.

Aceste umilințe și prigoane au fost îndreptate împotriva tuturor românilor care apărau memoria lui Iancu și a cauzei naționale.

Ideea cinstirii memoriei lui Avram Iancu, prin ridicarea unui monument a devenit posibilă de abia după 1 Decembrie 1918.

Intellectualii din Târgu Mureș, în vara anului 1925, hotărâsc să ridice o statuie ecvestră lui Avram Iancu, pe care s-o așeze în centrul orașului.

Un mare român, în care a bătut o "inimă de moș", a fost rânduit de Dumnezeu să înfăptuiască ridicarea unui monument închinat lui Avram Iancu. Acesta este Emil

Dandea.

Fiu al Munților Apuseni, s-a născut în casa bunilor români Simion și Agaftea din localitatea plină de istorie, Bucium-Sat, la anul 1893, 23 ianuarie.

Face parte dintr-o familie de moși, revoluționari activi la marile evenimente legate de Horea, Iancu, Memorandiștii.

După studiile gimnaziale, urmează cursurile Facultății de Drept din Cluj și Viena.

Doctor în drept, Emil Dandea a fost numit ca primar al Tg. Mureșului în două legislaturi, între anii 1922 - 1926 și 1934 - 1937.

Între anii 1925 - 1928 reprezintă județul Tg. Mureș în Camera Deputaților.

Luptător pentru cauza românilor - cauza națională - a rămas în istorie drept cel mai destoinic primar al acestui oraș. Un om de cultură, un om al faptelor.

Multe și mari sunt realizările lui Emil Dandea în perioada celor 8 ani când s-a aflat în fruntea primăriei de la Tg. Mureș.

Statuia ecvestră a lui Avram Iancu, comitetul de inițiativă - avându-l în frunte pe primarul Emil Dandea -, a încredințat-o sculptorului I.D. Dimitriu Bărlad.

Terminată în primele luni ale anului 1927, statuia, turnată în bronz, la fabrica V.V. Râșcanu, București, a fost urcată pe soclu și înfășurată într-un lat tricolor, iar la 10 Mai 1930 a fost inaugurată în fața unei mari mulțimi de oameni veniți din toată țara.

La 30 august 1940 când, prin Dictatul de la Viena, 11 județe din partea de nord-vest a României au fost ocupate de Ungaria horthystă, românii nu au pierdut din vedere necesitatea salvării operelor de artă legate de trecutul istoric al poporului nostru.

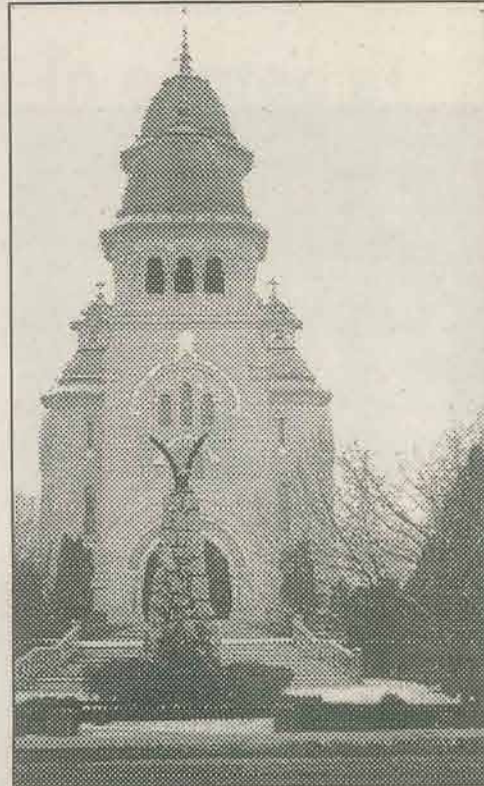
Printre acestea, un loc de seamă îl ocupă statuia lui Avram Iancu din Târgu Mureș.

În luna septembrie 1940, prefectul județului Turda, colonelul Emil Crișan, împreună cu pretorul plasei Câmpeni, dr. Motora, au făcut demersurile necesare pentru a obține de la primăria orașului Tg. Mureș statuia lui Avram Iancu și "Santinelă română".

Primarul Tg. Mureșului, generalul dr. E. Curta, a dat ordin unităților militare din garizoană să demonteze cele două statui și să dea concursul la imbarcarea lor în mașini.

Statuia a fost transportată la Câmpeni - capitala de suflet a Moșilor - în toamna aceluiași an, unde a fost așezată pe un soclu de piatră, pregătit din timp.

Pr. Eugen GOIA,
Sohodol, Țara Moșilor

Catedrala Ortodoxă și Monumantul Aviatorilor din Turda ...

Monumentul lui Avram Iancu pregătit de artistul Ilarie Voinea, pentru a lua drumul Turzii ...

În medalion: managerul SC Turnătoria Metalul din Cluj-Napoca, cel care a coordonat lucrările de turnare-finisare a monumentului ...

Gazeta timișoreană „Dreptatea“ ... despre ridicarea unui monument tribunului din Vidra (1895)*

În vara anului 1893, frunțașii românilor bănățeni, uniți în jurul lui Alexandru Mocioni, și-au concentrat forțele pentru a edita un cotidian național la Timișoara. Ideea a devenit realitate în decembrie (în ziua de Crăciun) 1893, când aderenții Partidului Național Român au pus bazele unui nou ziar politic bănățean intitulat „Dreptatea”, menit a reprezenta „spiritul genuin” al politici naționale românești, iar ca deviză „solidaritatea națională...” având totdeauna interesele mari ale poporului român: „vom lucra, ca lupta noastră să se extindă în cercuri cât mai largi, să trezim și să dezvoltăm conștiința națională”.

Paginile sale oglindeau întreg zbuciumul vieții naționale românești din acea vreme. Redactorii săi au acordat o atenție și prezentării memoriei lui Avram Iancu. În această perioadă a fost redeschisă o nouă acțiune pentru ridicarea unui monument tribunului din Vidra. Inițiativa a aparținut lui Ioan Rusu Șirianu, care din închisoarea de la Seghedin a trimis gazetei „Tribuna” o sumă de bani pe care țăranul Lăzărescu din Șiria (jud. Arad) o colectase, animat fiind de această idee patriotică. Printre primii care au subscris material au fost țărani din județele Arad și cei din satele cuprinse în perimetrul Munților Apuseni. De acest lucru era preocupat și Comitetul Central al Partidului Național Român, care și-a asumat sarcina de a dirija cursul acțiunii, de a centraliza fondurile colectate.

Acțiunea n-a lăsat indiferente cercurile con-

ducătoare maghiare, care au trecut la măsuri pentru stoparea acțiunii inițiate și la pedepsirea celor ce au susținut-o.

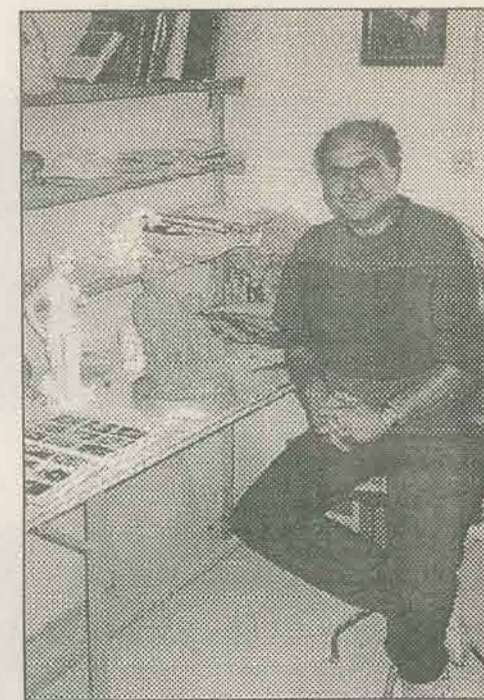
La 3 - 15 februarie 1895 gazeta timișoreană își informa cititorii într-un articol intitulat „Un notar comunal pentru monumentul lui Avram Iancu” că, potrivit relatărilor apărute în cotidianul „Budapesti Hirlop”, în comuna Bârsa, poliția a sesizat faptul că locuitorii au adunat bani pentru monumentul lui Iancu: „Un astfel de colectant” a prins acum poliția și păcătosul este un notar din comuna Bârsa, comitatul Aradului, care pe sub-ascuns puse în circulație o coală de colectare pentru monumentul lui Avram Iancu” - nota articolul menționat. Jandarmeria a dat de veste și a confiscat colecta de la numitul notar, precum și suma de 30 de florini colectată deja. Se speră, trăgea concluzia publicația maghiară, că notarul „va plăti această colectare cu însăși poziția sa”. Față de aceasta, gazeta timișoreană arăta: „Pe lângă toată supărarea lui <<Budapesti Hirlop>> ne luăm voie să-i spunem, că dacă știrea de mai sus este adevărată, atunci notarul din Bârsa merită numai laudă, căci, ca notar într-o comună curat românească, numai o datorie și-a îndeplinit față de poporul care-l susține și care-l hrănește. Iancu pentru noi tot atât de scump este și trebuie să ne fie, precum este bunăoară pentru maghiari Kossuth”.

Peste puțin timp, ministrul de interne Perczel Dezso a emis o circulară prin care acuza pe organizatori, numindu-i agitatori; acțiunea era

apreciată ca un atentat ce nu se putea permite, colectanții, în virtutea legilor și regulamentelor existente, trebuie să fie trași la răspundere, iar suma adunată să fie confiscată. În plus, circulara ministrului de interne maghiar formula o serie de acuze la adresa lui Avram Iancu, vinovat, chipurile, de trădare față de patrie, de atrocități comise față de populația maghiară din Transilvania. Răspunsul românilor nu s-a lăsat așteptat. Articolele în presă au înfierat atitudinea autorităților. Redacția gazetei bănățene s-a aflat în primul plan, publicând în 21 martie - 2 aprilie 1895 ordinul ministrului maghiar în original, în limba maghiară, iar în 9/21 martie 1895 a apărut un articol de fond, intitulat „Monumentul lui Iancu”, care printre altele, arăta: „Poporul român vrea și dânsul să-și preamărească pe eroii săi naționali, cum fac și maghiarii. În zadar însă, ministrul nu permite încasarea de bani pentru monumentul lui Iancu, ba ce e mai mult, califică întreprinderea acestor națională românească ca un atentat și agitație contra patriei. Ministrul ordona sechestrarea banilor și introducerea de cercetări disciplinare împotriva tuturor aceluia care încasează bani pentru acest monument, precum și pedepsirea lor la 15 zile temniță.”

*Corviniana - Acta Musei Corviniensis 1995 (pp. 205 - 207)

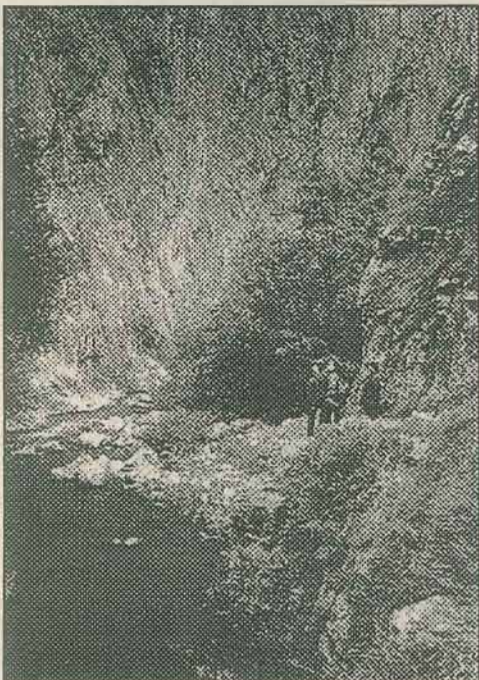
Departamentul pentru Tineret,
Psiholog Renalda PĂUȘAN
Dr. med. vet. Radu LĂCĂTUȘ
Vicepreședinți Societatea „Avram Iancu”

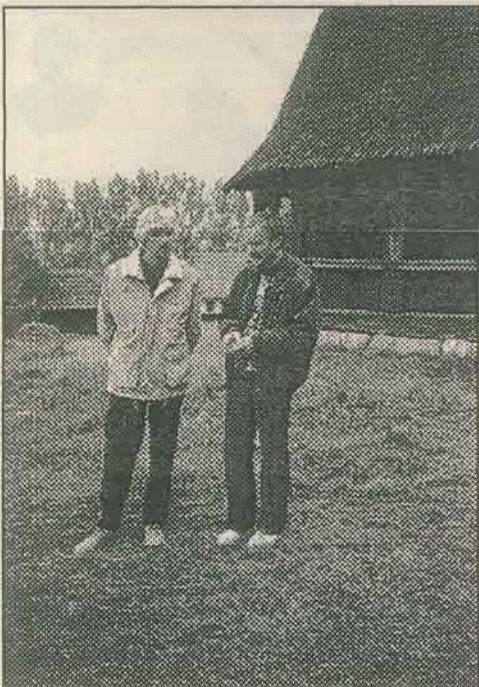
Maestrul Emil Crețu, care împreună cu maestrul Ilarion Voinea și-a pus semnătura pe monumentul de la Turda ...

Acțiuni militare pe timpul revoluției de la 1848 - 1849 în Transilvania, Ungaria, Croația și Slovacia

Sus, sus, sus, la munte
sus ...

În Țara Moșilor ...

Trei dintre tinerii de nădejde ai Societății „Avram Iancu”: Renalda Păușan, Georgeta Fârțală-Florea și Radu Lăcătuș ...

Pentru a înțelege mai bine scopul, obiectivele și idealurile Revoluției Române de la 1848 - 1849, este nevoie să cunoaștem ce s-a întâmplat îndeosebi în zona centrală și sud-est europeană, în lunile premergătoare acestora.

În Croația și Serbia: croații aleg pe Jelacic, Ban al Croației și, împreună cu sârbii încep lupta pentru despărțirea de Ungaria; **Slovacia:** la fel ca și românii ardeleni, slovacii se opun din răsuputeri pentru ca Ungaria să nu-și poată pune în aplicare prevederile pct. nr. 12, de înglobare a acesteia la Ungaria, așa cum se prevedea în declarația de la Pozsoni (Bratislava) și Budapesta.

Situația forțelor maghiare în decembrie 1848: total 130.000 oameni; la frontiera de vest: 3000 - 5000 de oameni în zona Leopoldstadt - Neuhasel; 30.000 oameni sub comanda generalului Görgey în zona Pressburg, pe Dunăre, în avanposturi pe râurile Morava și Leitha; 10.000 - 12.000 oameni, sub comanda generalului Perczei; la sud: în ținutul Bacska, de o parte și de alta a Tisei, câte un corp de armată de 12.000 - 15.000 oameni, în total 24.000 - 30.000 oameni; la est: 8000 - 10.000 oameni sub comanda generalului Bem (polonez) la Oradea și 4 brigăzi în Transilvania (cu secui cu tot); la nord: 3000 - 4000 oameni în Maramureș; 8000 - 10.000 oameni în zona Kaskau, pe comanda generalului Polszki.

Garnizoanele cetăților Komaromi, Leopoldstadt (Ungaria și nord-vest), Esseg și Neusatz (Peterwardein) de la frontiera de sud; în total 25.000 oameni.

Din totalul armatei de 130.000 oameni: 50.000 erau trupe de honvezi, iar 80.000 erau trupe de miliție și gărzii naționale.

Situația forțelor Austriei: în total dispunea de 140.000 de oameni, împărțiți în 8 grupuri de tărie numerică diferită, răspândite împrejurul imperiului pe o circumferință de 1700 km; în Transilvania, comandant al acestor forțe era generalul austriac Puchner, care avea în subordine și cele 3 regimente românești de grăniceri (infanterie) de la Năsăud, Orlat și din Caransebeș; valoare 15.000 oameni (estimativ). Trupele secuiești (3 regimente) erau grupate la 15.000 oameni, din aceștia cca 25 - 30% era români din zona secuimii.

Din totalul efectivului de 140.000 oameni, 60.000 în zona de est și centrală și de vest a Austriei, iar ceilalți dispersați pe o zonă foarte mare în jurul frontierelor imperiului.

Un rol extrem de negativ asupra locuitorilor Transilvaniei, în special asupra românilor, dar și asupra sașilor și șvabilor l-au avut prevederile punctului 12 al Proclamației maghiare de la Pozsoni (Bratislava) și Pesta din 15 martie 1848 - care prevedea anexarea cu forța a Transilvaniei la Ungaria.

Pentru a-și atinge obiectivele în Transilvania, L. Kossuth l-a trimis în secui pe generalul Berenczi, în special pentru a-i instiga pe secui și a-i ridica la luptă contra românilor, dacă va fi nevoie - de fapt așa s-a și întâmplat.

Acțiuni mai importante desfășurate în etapa a-1-a:

a) **Atacul asupra Budapestei al trupelor ungare,** care au trecut de partea guvernului revoluționar al lui L. Kossuth (15 decembrie 1848 - 5 ianuarie 1849). După lupte destul de grele, capitala a trecut în mâna insurgenților maghiari.

b) **Generalul austriac Windsich Gratz cu Corpurile I și II Armată și o Divizie de Cavalerie (estimativ 30.000 oameni) atacă Armata generalului ungar Görgey,** dispusă în zona Pressburg (tot circa 30.000 oameni) - acțiune reușită parțial, din partea trupelor austriece.

c) **Banul croaților, Jelacic, dispunând de circa 40.000 oameni, trece Dunărea la 11 septembrie 1848, atacă în direcția generală lacul Balaton-Budapesta și înfrânge trupele maghiare (circa 30.000 oameni) în lupta de la Pakozd,** imediat nord de Szekesfervar.

La 6 octombrie 1848 în Viena izbucnește o „nouă revoluție” (real, o revoltă); în aceste condiții Jelacic renunță la atacul Budapestei și se îndreaptă spre Viena, pentru a colabora cu trupele austriece în vederea învingerii trupelor partidului revoluționar vienez (circa 5.000 de oameni), care susținea revoluția maghiară.

d) **Generalul austriac Gratz ocupă Boemia și învinge revoluția de aici, iar a doua zi respinge trupele generalului Moga (român) care încercau să ocupe Viena, apoi le învinge la Schwechat, la 10 km sud-est de Viena.** Acțiunea ungarilor de a ocupa Viena a dezvăluit adevăratele intenții ale guvernului maghiar, ca urmare austriecii își vor concentra toate forțele pentru a restabili ordinea și liniștea internă în Ungaria, așa cum au procedat și în Italia, unde revoluția a fost înăbușită în sânge. Între timp, lucrurile în Transilvania se precipită și se complică la maximum; la Blaj se dă proclamația prin care românii resping unirea cu forța la Ungaria și atenționează Dieta de la Cluj că nu are nici un drept să ia hotărâri în numele românilor, Dietă în care românii erau foarte slab

reprezentați. În Dietă, maghiarii au continuat cu presiunile (1842 - 1848) de a introduce în Ardeal ca limbă oficială - limba maghiară. S-au opus și sașii și șvabii. Un rol deosebit a avut sașul din Mediaș, Stephan Ludwig Roth, care arăta că în Ardeal este o singură limbă oficială și aceea este limba română.

e) **Ofensiva ungară din sudul Ungariei în zona Szolnok, împotriva croaților și austrieceilor.** Lupta de la Kapolna (10 februarie - 5 martie 1849) a fost pierdută de trupele maghiare: ele vor bate în retragere spre Budapesta, fiind presate de grosul forțelor generalului austriac Windsich Gratz.

f) **În Transilvania, trupele române și austriece, real în primă fază 6.000 de oameni infanterie și 1300 oameni cavalerie și 6 tunuri, după mobilizare circa 12.000 - 15.000 oameni, au trecut la organizarea acțiunilor de luptă.** La aceste trupe se adaugă și trupele altor 15 legiuni sub comanda lui Avram Iancu, a prefectilor și viceprefectilor, inițial circa 8000 - 10.000 oameni la sfârșitul lunii septembrie 1848, apoi ele vor spori numeric la circa 70.000 - 80.000 oameni, după unele date, 40.000 - 50.000 după altele.

Comandamentul celor 15 legiuni a fost stabilit la Câmpeni, secuii dispuneau de 2 regimente infanterie, care aveau P.C. la Miercurea Ciuc și Tg. Secuiesc. Pe toate hărțile de atunci în limba română apare scris Târgul Secuilor. Un alt regiment de cavalerie era la Sf. Gheorghe, în total 3 regimente; de reținut că 30% din efective și unii ofițeri (grade inferioare), circa 25% de la unitățile secuilor, erau români.

La Năsăud (R. 2 Valah) și Orlat (R. 1 Valah), circa 35% din ofițeri erau români, în special grade inferioare. Trupa, 96 - 98% erau români.

În sprijinul celor 15 legiuni, generalul Puchner comandantul militar al Transilvaniei și cei doi comandanți de regimente au trimis în sprijinul moșilor circa 16 ofițeri pentru a-i ajuta să-și organizeze legiunile, tribunalele, centurile și decuriile, inclusiv sprijin logistic la instrucție.

Acțiunile militare din Transilvania:

a) **În perioada 15 octombrie - 13 decembrie 1848. Diversiunea generalului Berenczi.** Au loc acțiunile din centrul Transilvaniei: forțele austro-ungare înfrâng în centrul Transilvaniei trupele secuiești din regiunea Reghin, Tg. Mureș, Odorhei, fiind respinse spre est în ținuturile Ciuc și Trei Scaune. Secuii au dat foc la peste 80 de sate românești din zona Tg. Mureș, Luduș, Gurghiu, Reghin, Teaca, atacurile secuilor de a ocupa Brașovul sunt respinse de trupele R. 2 Valah și gărzile naționale române din zonele Târnava Mică, Târnava Mare, Făgăraș și Brașov (4 legiuni); atacul întreprins de trupele de maghiari și secui pe direcția Arad-Brad și Brad-Deva sunt respinse de trupele R.1 Valah (Orlat) și gărzile naționale române din legiunile Zarandului și Hategului.

În total au fost trei încercări eșuate de a ocupa Țara Zarandului și Valea Mureșului superior și mijlociu.

Pe timpul celor trei incursiuni ale coloanei nr. 1, peste 70 de sate din zona Zarand - Valea Mureșului superior și mijlociu au fost distruse și arse de trupele de secui și maghiari. Lupte mai deosebite au avut loc la: Brad, Teaca, Reghin, Gura Sada, Sângeorzu de Mureș, Luduș, Tg. Mureș, Ciumbud, Sâncraia, Uioara, la aceste lupte participând și legiunile prefectilor Constantin Romanus Vivus (1800 oameni), ale lui Florian Micaș (4000 oameni) și Axente Sever (8 - 9000 oameni);

b) **În perioada 15 octombrie - 18 noiembrie 1848. Luptele din zona Ciucea - Cluj.** În această perioadă au loc, în total, 28 de lupte până în Poiana Stampei (lângă Vatra Domei); ele nu sunt pomenite în nici un manual de istorie a României; nici studenții nu le cunosc, dar și destui profesori de istorie. În această zonă, pe direcția Oradea - Aleșd - Ciucea - Dej - Bistrița a acționat coloana principală (nr. 2) comandată de generalul polonez Iosif Bem (circa 15.000 oameni) și trupele R. 2 Valah (Năsăud) comandate de locotenent-colonelul Urban, care avea înscris pe drapelul de luptă deviza: „Virtus Romana Rediviva”.

c) **În perioada 20 noiembrie 1848 - 15 februarie 1849 a avut loc cucerirea zonei centrale și de nord-est a Transilvaniei de către trupele generalului Bem.** Acesta și-a cuplat și coordonat acțiunile cu coloana nr. 3 a trupelor ungare care a pătruns dinspre Baia Mare - Dej cu circa 3 - 4000 de oameni și Zalău - Dej cu 3500 - 4000 de oameni. A avut loc ocuparea Dejului, Tg. Lăpușului, Becleanului, Bistriței (1 ianuarie 1849), Reghinului, Tg. Mureșului, Timișoarei, Brașovului, Sibului, Năsăudului (1 ianuarie 1849) ș.a., excepție făcând cetatea fortificată Alba Iulia, parțial zona centrală și de sud a Banatului. De asemenea, nu a putut fi ocupată zona Munților Apuseni, unde s-au retras efectivele parțiale ale 8 din cele 15 legiuni ale lui Avram Iancu, celelalte de pe zona de Câmpie a Transilvaniei fiind dezmembrate.

d) **acțiunile de ocupare a Munților Apuseni și**

cetății Alba Iulia (ianuarie - mai 1849), cu toate eforturile depuse, trupele ungare nu reușesc. Moșii s-au luptat cu strășnicie, închinând toate trecătorile ce duceau spre Câmpeni și Abrud; concomitent, la 4 februarie generalul rus Lüders ocupă Brașovul, iar la 6 februarie Sibiu cu un alt detașament; în aprilie 1849 au loc luptele din zona Banatului, la 27 iunie 1849 ungurii ocupă Aradul, după asediul cetății, timp de o lună și jumătate. Generalul Haynau reocupă, împreună cu banul Jelacic (Croația) zona centrală și de sud a Ungariei; generalul austriac Clam Galas pătrunde în Transilvania pe Valea Oltului, cu 12.000 de oameni. Generalul rus Lüders, după ce pierde Brașovul, se retrage la Ploiești, își sporește efectivele la 35.000 de oameni. La 26 iunie 1849 generalul rus Ivan Pașkievici înaintează din direcția Miskolc - Tokay - Debrețin cu trei corpuri de armată: circa 130.000 de oameni, 2 iulie 1849 este ocupată de austrieci Cetatea Komaromy; la 11 iulie 1849 generalul Görgey este înfrânt în jurul Budapestei de generalul austriac Haynau. Are loc înfrângerea ungarilor la Albești (lângă Sighișoara) și la Șiria (lângă Arad) - 13 august 1849. Generalul rus Grotenjhelm pătrunde în Transilvania pe direcția Tihuța - Bistrița, cu 12.000 de oameni, plus o altă coloană prin pasul Oituz 4000 oameni, astfel că armata ungară va fi distrusă în proporție de peste 80 - 90%; în august 1849 Bem și Kossuth fug în Turcia și trec la islamism.

Bilanț, concluzii și învățăminte:
- 40.000 români uciși; 230 sate și orașe distruse în Transilvania; 6000 de spânzurați, din care 167 unguri și 143 sași și șvabi; „Tribunalul de sânge” al contelui Csary de la Cluj a făcut 4.600 de spânzurați și uciși, fără nici un fel de judecată.

Imposibilitatea punerii în aplicare a tratativelor de pace întreprinse de N. Bălcescu cu Kossuth; în iulie 1848 Avram Iancu declară neutralitatea trupelor sale, pe timpul retragerii a lui Avram Iancu de a primi medalia de aur de la împăratul de la împăratul mincinos (a fost chemat la Viena) și gradul de căpitan, oferit de generalul Woghemuth, la Sibiu;

În 1867, se realizează pactul dualist austro-ungar, românii fiind din nou trădați de Viena.

Caracterul reacționar al revoluției maghiare:

- netemeinicia pct. 12; folosirea amenințărilor; lipsa oncării democrației, nereprezentarea românilor în Dietă până în 1861, când după aiegeri, românii au devenit majoritari, ceea ce nu a convenit profilor ungar și conților de la Viena, ajungându-se la dualism pentru a putea domina pe români; folosirea forței armate pentru ocuparea Transilvaniei; neconsultarea românilor din partea guvernului maghiar a avut repercusiuni extrem de negative asupra celor două popoare, până în zilele de azi;

- cei doi împărați, rus și austriac, pentru a nu-și pierde tronul și-au dat mâna „frățește” acordându-și sprijin militar pentru ca Țările Române să nu poată ieși de sub tutela Rusiei, a Imperiului Habsburgic și Otoman, și obiectiv pentru ca ele să nu-și poată realiza visul de la Blaj: „Noi vrem să ne unim cu Țara!”, care s-a împlinit abia la 1 Decembrie 1918, după foarte multe suferințe, chinuri și umiliri a românilor ardeleni, care constituiau atunci circa două treimi din populația Banatului, Crișanei, Maramureșului și Transilvaniei;

- cât privește uciderea celor 13 generali „unguri” la Arad, în cetate sau apropierea ei, trebuie cunoscut că operațiunea aparține Vienei, împăratului și celor doi generali Haynau și Windsich Gratz. Din totalul de 13 generali, după origine doar 3 sunt unguri, unul 50%, iar ceilalți 9 sunt slovaci, armeni, un croat, germani etc.

De asemenea, trebuie să se știe că, din cei 13 generali „unguri”, un număr de 5 au fost identificați că au participat sau au dat ordine de distrugere și nimicire a legiunilor lui Avram Iancu, cu alte cuvinte aceștia în mod indirect sunt coparticipanți la omorârea a peste 40.000 de români în Transilvania, distrugerea a peste 230 localități românești, dar și de uciderea a câteva sute de sași, șvabi și chiar maghiari, cetățeni atunci ai principatului autonom Transilvania.

Încercarea de a face unire prin forță, de a anexa cu forța Transilvania, nu a reușit, căci ea era populată mai mult de două treimi cu români, iar limba oficială nu putea fi alta decât limba română, răspuns pe care l-a dat atunci, în Dietă, marele învățat sas Stephan Ludwig Roth, drept pentru care a plătit cu viața, fiind ucis de șovinii unguri, la 11 mai 1848, pe dealul Cetățuia din Cluj, loc unde în 1995 s-a ridicat o troiță placată, cu o cruce uriașă, pe o casă moștească, iar numele său, de erou martir, a fost tipărit în bronz, spre neuitare.

Col. drd. Vasile TUTULA

Cărțile moșilor:

“Când cocoșii uitară să mai cânte”

autor Petre Bucșa

Scriitorul Petre Bucșa oferă publicului larg un nou volum de povestiri și evocări, cu apele permanente la aspectele vieții reale, văzute și trăite de autor de-a lungul anilor. În centrul acestei cărți se află lumea transilvană, cu toate suferințele și durerile sale, pricinuite de Dictatul de la Viena, din 1940, care a determinat ca o parte a populației românești de aici să-și ia traista în băș și să plece în surghiun.

“Îngerul meu, însă, își mai aduce aminte de toate cele câte au fost...”, scrie prozatorul, care a trăit ca adolescent această dramă.

Nu lipsesc din carte nici evocările din drama colectivizării, precum personaje ca: Mariuța Cotrojelului, rămasă văduvă cu trei copilași; Gheorghia Ciurumii, Veta Chechi, ale secretarei de partid, Aureliu Ilenii sau bătrânul Popic, un om deosebit de hâtru și din această pricină, temut de toată lumea din sat pentru vorba-îascuțită cu care te pleznează tocmai când te așteptai mai puțin, ori a lui Văsălia lui Pituț, Gavrița lui Șoșoi, Săvelu Susanii ș.a.

Un loc aparte îl reprezintă povestirile și rememorările din războiul dus pentru dezrobirea Transilvaniei de Nord-Vest. Autorul publică în volum povestirea: “Apă, fii povestitoare!”, spre a

nu fi dați uitării mii de eroi căzuți la Oarba de Mureș, pe cota biestemată cu înălțimea de 495 m: “Aici - scrie autorul - în toamna aceea a lui 1944 - o toamnă mai fierbinte decât o sută de Sahare - zece mii de tinere trupuri s-au frânt dându-cu sângele lor pur, pagini de legendă în istoria Patriei Române!... zece mii de trupuri de voinici nemurindu-se într-un obelisc uriaș din iridiu, întru gloria țării și veșnicirea ei... Memorialistica de război își găsește reflecția și în evocarea: “O, amintirile, amintirile!”, în care, în centrul ei se află soldatul Oneț Ion, sublocotenentul de Vânători de Munte (autorul) și colonelul în rezervă, Alexandru Pop care, la un pahar de vorbă, își remindesc luptele sângeroase din Munții Tatra și din zona localității Bansk - Bistrica. Dialogul dintre sublocotenent și soldatul Oneț Ion - acesta îi roagă pe sublocotenent că “de va căde în război să-i ducă năfrâmuța cu pământ luat de-acasă, să l-o ducă în grădina casei părintești, din Apusenii, acolo de unde fusese ea luată”.

Ca fiu de moș, autorul este marcat de chipurile eroic-tragice ale lui Horia și Iancu. Chipuri trecute în legendă și cărora le adresează: “dormiți-vă liniștiți somnul de veci fiind de-a pururi ocrotiți aici în sufletele noastre! Conții, groții și baronii s-au dus, s-

au risipit ca pleava de vântoasele istoriei... Cei mai mulți în moarte. Dintre ei, doar vreo câțiva strigoi, ascunși prin apus, mai cârăle răgușit despre întoarcerea istoriei înapoi... Dormiți-vă liniștiți somnul de veci, voi cei sfinții noștri ortaci de inimă, de vis și suferință...!”

Lucrarea cuprinde în total 14 povestiri-evocări, mici nuvele și snoave, precum: “De sat mă doare, don Dofto!”, “Kaarlâmaacs!”, și este prefăcută de scriitorul clujean Constantin Cubleşan care, printre altele, susține că “proza lui Petre Bucșa își păstrează măsura unui bun simț țărănesc, a unei moralități ancestrale, ce dă, în fond, ca și la Ion Agârbiceanu, măsura de vârf a zugrăvelii chipurilor și imaginilor dintr-un ținut mirific al istoriei, cum este Ardealul, încărcat de suferințe și răzburări neînțelate, din străfunduri de vreme până azi”.

Lucrarea merită a fi citită și pusă la căpătâi de toți cei care simt românesc, și înscrisă în programul de lucru al fiecărei filiale, a Societății cultural-patriotice “Avram Iancu” din România, care și-a adus modesta contribuție la apariția acestei cărți, alături de alți sponsori generoși.

Vasile TUTULA

Toponime ce reflectă frământata istorie a Transilvaniei (II)

Apelativele topice și toponimele „forțat”, „forțată”, „forțat”, „forțate” ca înfăptuire după Unirea din 1918. Faptele Marii Uniri din 1918, ca și multiplele lor consecințe se reflectă și în lexicul de epocă cu unele elemente interesante de consemnat.

Cu contribuția și sub impulsul marilor și legitimelor frământări și cereri a maselor populare, se înscru în rezoluția finală a grandioasei adunări de la Alba Iulia revendicării cruciale, profund democratice. Baza lor socială o constituiau legitimele revendicări de îmbunătățire, de pildă, pentru țărani a situației lor materiale, prin împrumutarea cu loturi agricole a familiilor mai sărace. Deoarece în întreaga Transilvanie românii, care erau majoritatea populației, până în 1918 erau națiunea supusă și cea mai dezavantajată material, social, juridic și, implicit, din punct de vedere cultural.

În anul 1916, în prima etapă a războiului, între 15 august 1916, până la sfârșitul acelui an, după glorioasa și scurta ofensivă românească în Transilvania, urmaseră înfrângerile succesive, pierderea Dobrogei, Olteniei, Munteniei și chiar a unor zone din extremitatea sud-vestică a Moldovei (părți din fostul județ Putna - actualul județ Vrancea).

Refacerea armatei române, în condițiile continuării luptei ei în Moldova, a fost corelată cu impulsivitatea imensei mase de țărani deveniți atât eroi, cât și victime ale luptei și crâncenului război. În primăvara anului 1917, ca un marcant eveniment istoric, pe frontul din Moldova, regele Ferdinand I făgăduise luptătorilor țărani înfăptuirea reformei agrare. Guvernul liberal al lui Ion I.C. Brătianu considera că există condițiile favorabile pentru a îndeplini această reformă, înscrisă anterior în programul de guvernare. Mareșalul Averescu, ce se bucura de o temeinică și îndelungată încredere a armatei, în aceleași evenimente ale primăverii lui 1917, devenea garantul acestei înfăptuirii de după război. Nu putem omite nici influența reginei Maria, cea mai intransigentă antantsofilă, tocmai intrarea în războiul contra Austro-Ungariei, pentru eliberarea Transilvaniei și Bucovinei, avusese loc la 15 august 1917 (ziua Sfinții Marii, aceeași sărbătorire după cronologia „vechilui calendar” (iulian) fiind marcată pe 28 august. Lista poate fi mult prelungită, însă vom trece la expunerea faptelor.

Nu trebuie însă neglijat faptul că, în februarie - martie 1917, în Rusia se prăbușise regimul țarist, prin ceea ce în manualele vechi se înfăptuise „Revoluția burgheză-democratică din februarie 1917”. Țarismul, iremediabil compromis, căzuse. Familia lui Nicolae II, văr primar al reginei Maria, fusese arestată și, în iulie 1918, masacrată.

Noul regim republican din Rusia anului 1917, din primăvară până în toamnă, trecuse de la guverne burghezo-moșierești la cele de nuanță liberală și chiar social-democratică, prin Kerenski.

Masele de țărani din Rusia, mai ales trupele rusești de pe front, venite în număr mare ca trupe aliate (o alianță întrucâtva ciudată, dat fiind dureroasa problemă a Basarabiei anexată Rusiei) se frământau, trecând de la nesupunerea la ordinele ofițerilor, la părăsirea în masă a frontului, la anarhie și adesea la jafuri. Situația la țărani români din Basarabia, încă stăpânită de Rusia, era tot mai explozivă, mai radicală în revendicări.

După cum se știe, în 7 noiembrie 1917 a avut loc, sub conducerea lui Lenin (și Troțki, neamintit ulterior ca personalitate) acel eveniment numit epocal în istoria omenirii, adică „Marea Revoluție

Socialistă din octombrie”.

România este silită să încheie - fiind atacată de trupele invadatoare ale Germaniei, Austro-Ungariei, Bulgariei și Turciei -, așea pace separată de la București. România rămăsese izolată, „aliatul” rus devenise acum dușmanul cu care, în anii 1917 și începutul lui 1918 armata română trebuia să lupte în interior pentru a-l izgoni dincolo de Prut și apoi până la Nistru.

Masa de țărani - soldați români, nu descompusese, ca armata Rusiei bolșevice, în cete de dezertori, pomiți spre atacuri armate, jafuri și chiar crime. Țăranii români de pe frontul Moldovei își păstrau încrederea în cuvântul dat de conducători pentru înfăptuirea unei reforme agrare temeinice. România era o oază de stabilitate la granițele marelui imperiu rus, pe cale de bolșevizare.

Un alt fapt de o deosebită importanță, emoționant și firesc din punct de vedere al fâuririi României Mari, a fost istoricul eveniment al Unirii Basarabiei cu patria-mamă, România, la 27 martie 1918 (respectiv la 9 aprilie, după vechiul calendar), înfăptuit pe cale legală de forul legislativ al „Republicii Democratice Moldovenești”, la Chișinău.

Se știe că, până la sfârșitul lui 1918, Basarabia, adică fostă „Republică Democratică Moldovenească” (ce durase câteva luni) și care își păstra o anumită autonomie în această unire, începuse să-și înfăptuiască, în condiții specifice, propria reformă agrară, îndreptată împotriva moșierimii (și boierimii) ruse, ruficată, dar și a celei locale românești (sau cu un termen regional, dacă vreți, „moldovenești”). Apoi Basarabia, ca și Bucovina și Transilvania, trecuse la unirea fără condiții.

Bucovina, unită cu patria-mamă, România la 28 noiembrie 1918 (după calendarul nou) își va înfăptui, în funcție de condițiile locale, împrumutarea țărănilor.

***

Să revenim, după acest prelungit preambul pe care l-am considerat necesar, la Transilvania, unită la 1 decembrie cu România.

Prin hotărârea Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia, țărani frecvenți adepți ai unirii, plecau la Alba Iulia din propriul îndemn, știind că unirea cu România va aduce neapărat, implicit, și reforma agrară, cu reimpărțirea pământurilor, cu diminuarea moșilor grofior, care sprijinise regimul moșieresc - burghez al fostei Ungarii, încorporată între anii 1867 - 1918 în fostul imperiu bicefal al Habsburgilor, numit Austro-Ungaria.

Nu era vorba, cum s-ar putea crede, să zicem, pentru cei ce știu la noi prea puțină istorie (sau o istorie papagalicească, cu lozinci demagogice, naționalisto-comuniste de până în 1989), de ceva festivizat, convocat, să zicem prozaic și simplist, cu „convocațorului”.

Apreciem deosebit de acei adevărați și vrednici profesori de istorie, care predau cu pasiune patriotică și competență științifică, cum se îndreptau spre Alba Iulia masele de țărani și de soldați țărani, apreciați la 100.000 pentru a-și afirma prin masiva lor prezență idealul înfăptuirii, după sute de ani, a unității naționale și în destructibilă legătură cu acesta, cel al îmbunătățirii vieții lor economice și sociale prin „reforma agrară”.

Din aceste motive, cu real și permanent interes, este așteptată Constituanta, iar cu o legitimitate nerăbdare și din grele lipsuri materiale pentru mulți țărani, este așteptată înfăptuirea punctului 5 al Hotărârii de la Alba, care începe cu cuvintele

„Reforma agrară radicală”. Să nu uităm că această reformă era valabilă și pentru maghiari, germani și alte minorități naționale.

Există, de bună seamă, și în etapele înfăptuirii acestei „reforme agrare” o continuă presiune a maselor țărănești, grăbite în a-și primi îndreptățile revendicări ale pământului. Concomitent, există din partea marilor proprietari de latifundii, fie ei grofi maghiari din Transilvania, fie boieri români din vechiul Regat, o serie de tergiversări, șovăieli și încercări de tot felul (inclusiv cele cu aparențe legale, juridice) de a anihila parțial, în favorul marilor proprietari, efectele unei largi exproprieri.

Deoarece tratatul de pace cu Ungaria s-a semnat doar la 4 iunie 1920, la Trianon, până atunci grofi maghiari din Transilvania au recurs la toate manevrele politice, juridice și economice posibile și la teribile și zgomotoase apeluri pe tot globul pentru a-și păstra moșiile (să ne amintim de problema „optanților unguri” la Geneva, la începutul deceniului 4, în care victoria morală și juridică a lui N. Titulescu a fost evidentă).

Anul 1921, primul an în care, juridic, era de fapt, recunoscută România în hotarele ei firești, a adus și legiferarea reformei agrare. Desăvârșirea ei pe plan local va continua însă mult timp.

Ca o fază inițială a reformei agrare în Transilvania, se procedează, din toamna anului 1919, la arendările forțate, în folosul țărănilor, din pământurile moșierilor.

Legea românească îi obligă pe moșieri, adică îi forțează (și „unde-i lege nu-i tocmeală”) să arendeze țărănilor, în folosul acestora din urmă, anumite loturi. Cu timpul, prin reforma agrară, aceste loturi obținute prin arendările forțate, în Transilvania, vor deveni proprietatea deplină a celor împrumutării, a țărănilor.

Cu această ocazie, au apărut în toponimia românească apelativele, adică cuvintele comune formate dintr-un substantiv de loc și atributul „forțat”, „forțată”, cu pluralul „forțate” (adică locuri forțate) și, chiar, printr-o interesantă derivare regresivă ca gen și în plural, desigur mult mai rar „forțați”.

Așa cum se întâmplă adesea în toponimie, adică în „studiul numelor de locuri”, această formație lexicală, adică acest „apelativ topic” sau „toponimic”, cu timpul se preschimbă uneori în nume propriu, independent, în numire de hotar sau de stat. S-a înfăptuit trecerea, așadar, la nume proprii, alcătuite din toponimele „forțat”, „forțată”, cu diferite componente uneori.

Marea ciudățenie sau, să zicem, marea neajuns al dicționarilor românești, este acela că nu îl înregistrează, considerând că e treaba toponimicilor (sau toponimistilor) să o facă. La rândul lor, toponimiștii consideră că, fiind vorba de un substantiv comun și de atributul „forțat”, cuvântul ar trebui să apară în dicționare, în două locuri, atât la litera L, la loc, în sintagma loc forțat, cât și la forțat, unde i-ar fi locul. Să dăm, însă, drept de încetățenire și în dicționarele lexicale și toponimice a acestei expresii „loc forțat”, să-i dăm drept de înscrisere și existență și în dicționare, deși el a existat și există, dar originea lui, circulația și studiul de învechire încă nu a fost analizat.

Să o facem cu exemple concrete, cât mai multe, localizări în Transilvania, pe sate, comune, județe în cele ce urmează spre folosul istoriei limbii și poporului român.

(Va urma)

Al. O. CRISTUREANU

Viișoara În sărbătoare

În viața gospodarilor din această mare comună de pe Câmpie, s-a petrecut în 28 iunie un mare eveniment de conștiință românească, prin două aspecte unite în cuget și simțire: sfințirea bisericii ortodoxe și dezvelirea bustului dr. Ioan Vescan, ctitorul acestui lăcaș de cult.

În organizarea Parohiei ortodoxe din Viișoara, a Fundației „dr. I. Vescan”, a Primăriei Viișoara și a Societății cultural-patriotice „Avram Iancu” din România, peste 500 de poporeni au asistat la slujba de cinstire a înaintașilor, oficiată de PS episcop Inneu, cu concursul unui sobor de preoți și al clerului bisericii, condus cu multă competență artistică de învățătorul Norina Porumb. Rod al colaborării economice din comună, a participat la festivitate și preotul reformant.

Viișoara, comună cu hamici locuitori, a rămas cetate ortodoxă, cu toate vicisitudinile vremurilor. În secolele XVIII și XIX a fost reședința protopopiatului de Turda, care a ținut sus flamura credinței și a neamului. Protopopul Iosif Dembian, în timpul revoluției de la 1848/49, a suferit fizic și moral din cauza represaliilor maghiare pentru că i-a apărat pe românii ortodocși din Viișoara, Călărași, Podeni, Stejerea, Opișani, prin diferite memorii adresate episcopului Andrei Șaguna, iar protopopul sinod Moldovan s-a alăturat luptei de emancipare națională a memorandiștilor și a fost unul din fondatorii primei Bănci Populare cu capital românesc, „Crișana”.

Biserica din lemn din dealul Viișoarei era prea mică, dar prin cărțile de cult în limba română și slavonă și mai ales prin iconografia realizată de pictori din Țara Românească, constituie un tezaur patrimonial.

În 1936, dr. I. Vescan, fiu al satului, ctorește, în cinstea părinților săi, Ioan și Ana, o adevărată catedrală, pe cheltuiala sa, așa cum scrie pe placa din naos. Tărnisirea s-a făcut cu slujba episcopului Nicolae Ivan, împreună cu preotul Vicențiu Orășan, care au fost ajutați de un sobor de preoți din satele învecinate. Au participat, ca invitați de onoare Iuliu Maniu (care a dăruit un clopot bisericii), scriitorul Ion Agârbiceanu și prof. univ. dr. Valer Moldovan.

Figura dr. Ioan Vescan a fost imortalizată de sculptorul clujean Emil Crețu în 28 iunie 1998, fiind expresia recunoștinței viișorenilor pentru cel care s-a impus prin faptele sale la ridicarea spiritualității românești. Despre personalitatea dr. I. Vescan au vorbit elogios I. Corovei, primarul comunei, senatorul Valeriu Tabără și prof. Valentin Vișinescu.

S-au depus coroane din partea Primăriei, a Societății „Avram Iancu”, unor formațiuni politice, precum și din partea familiei.

În mulțimea îmbrăcată sobru se distinge și badea Mihăilă Corovei care se ruga, așa cum o face din 1936, când a adus cu boii clopotele din gara Câmpia Turzii. El este singurul locuitor care poartă în zi de lucru și de sărbătoare cioareci albi și ușor de postav negru.

Cine a fost dr. I. Vescan? Un mare român. De pe vremea studenției protestează împotriva silnicilor față de studenții români, așa cum o relatează un „Protest” apărut în ziarul „Tribuna” (nr. 99/1899). Avocat în comuna Teaca, până la Marea Unire este președintele pe viață al Astrei și apără în procese urbane pe români și sași.

În 1916, locotenent în armata austro-ungară, cade prizonier în Galiția, la ruși, și este coautorul „Proclamației de la Damița” din 26 aprilie 1917, prin care se constituie unitatea de voluntari ardeleni și bucovineni pentru a se alătura României în războiul de reîntregire, numită și „Prima Alba Iulia”.

Luptă alături de armata română la Mărășești și devine șeful statului major al regimentului format din voluntari ardeleni și bucovineni. În 14 noiembrie 1918 este trimis în Transilvania să organizeze gărziile naționale românești și să preia din mers administrația.

Pentru calitățile sale de bun organizator, este numit primul prefect român din județul Mureș. O colaborare foarte bună cu primarul E. Dandea îi aduce satisfacții prin ctitorirea Catedralei Ortodoxe din Tg. Mureș și respectul populației maghiare din zonă.

A fost membru marcant al PNR și apoi al PNT, arhiva personală dovedind colaborarea politică intensă cu ilustru om politic Iuliu Maniu.

Alege 17 școlări săraci, dar buni la învățătură pe care, prin diferite stipendii, îi face meseriași la Tg. Mureș și Brașov.

Dr. I. Vescan și-a închinat întreaga viață neamului și viișorenii îi poartă respectul cuvenit.

Biserica ctitorită în Viișoara este încadrată de bustul său și de două troițe închinare eroilor din cele două războaie mondiale.

Un merit incontestabil în înălțarea monumentului l-au avut Eugen Vescan, nepot al ctitorului, Gheorghe Marinca, fiu al Viișoarei și Emil Luca, vicepreședinte al Societății „Avram Iancu”.

Societatea „Avram Iancu” își face o datorie de cinste în a revitaliza energiile românești și a păstra neatinsă memoria marilor bărbați ai neamului.

Valentin VIȘINESCU,
vicepreședinte al
Societății „Avram Iancu”, filiala Turda

Avram Iancu - un strălucit comandant militar și erou tragic al tuturor românilor

Izbutită într-un context european de maximă complexitate, revoluția română din 1848 se integrează în marele efort de înnoire care a cuprins continentul european între Atlantic și Hotarele estice ale Principatelor românești. Integrat istoric și organic în contextul revoluției europene - fenomenul revoluționar românesc și-a vădit de la început felurile proprii, determinate de realități specifice cu caracter național și social. În acest sens se reliefează cu pregnanță aspirația românească spre realizarea unității și neatăării.

Evenimentele revoluționare de acum 150 de ani au prilejuit afirmarea unor personalități excepționale, care în situația excepțională de atunci și-au asumat roluri de conducere a acțiunilor maselor de țărani și orașeni răzvrățiți pentru instaurarea unor relații sociale și naționale mai juste și mai drepte. Dintre multele personalități aduse în prim planul vieții politice românești de văltoarea revoluției se detașează figura lui Avram Iancu, reprezentant cel mai de seamă al revoluției române din Transilvania.

Exponent al "spiritului nașunii", cum îl caracterizează George Barițiu, Avram Iancu a înțeles în personalitatea sa, în chipul cel mai fericit, entuziasmul luptătorului politic pentru înfăptuirea idealului de unitate și independență al poporului său, cu fermitatea, iscusința și îndrăzneala comandantului de oști.

Tânărul din Munții Apuseni, născut în 1824, într-o familie de gospodari hamici și respectați, în primăvara anului 1848 se afla la Târgu Mureș, făcându-și stagiul de cancelist, iar în urma absolvirii Facultății de Drept din Cluj. Aici, în orașul de pe Mureș, tânărul moștea știrea izbucnirii revoluției, eveniment ce va schimba radical viața eroului și a generației sale. Avea 24 de ani. În scurt timp pleca la Blaj, pentru a se întoarce în munți, la Vidra de Sus, pentru a îndeplini un rol deosebit. Se alătură imediat mînușchului de frunță din munți, luând parte la acțiunile lor. Reușește într-un timp foarte scurt să câștige nu numai încrederea deplină a poporului, ci și dragostea lui. Pentru a participa la adunarea de la Blaj din 3/15 mai 1848,

Iancu pomește spre Câmpia Libertății urmat de toți cărturarii din munți și vreo 10.000 de moși organizați și disciplinați militărește. Sosirea lor inspiră entuziasm și asigură ordinea. Conducătorul lor se bucură de o deosebită popularitate. El ia parte la toate discuțiile și supraveghează timp de trei zile buna rânduială a maselor țărănești, ajutat fiind și de Ioan Buteanu.

În fața atitudinii refractare a noilor autorități față de revendicările românilor și mai ales după masacrele săvârșite în rândul românilor, Iancu, având intuiția împede a realităților, trece grabnic la pregătirea terenului pentru lupta grea ce va urma, organizându-și poporul din munți pentru răscoală. Retras din fața prigoanei, el continuă din ascunzîșul său organizarea rezistenței, reușind înființarea primei unități de luptă formată din moși înarmați. Tribunașul popularului devine comandant de oaste țărănească, prefect al noii legiuni românești - Auraria gemina - și un fel de "crai" în munții eliberați de stăpânirea opresatorilor. Cum, în luna octombrie 1848, bate ceasul sculării generale a românilor din Transilvania, Iancu ridică cetele de moși bine organizate și gata de luptă. Oamenii îl numeau cu admirație, "ghinăraș"-ul lor. Munții Apuseni se transformă într-o cetate puternică, apărată de jur împrejur de brațele luptătorilor lui Iancu, constituind centrul cel mai important al rezistenței poporului român.

Devenit comandant de oaste la 24 de ani, el poartă cu glorie steagul nașunii, desfășurând toată energia și stînd în fața dușmanului neclintit ca granitul munților săi. De aceea poporul l-a trecut în legendă, iar străinii îl compară cu marii eroi din istoria umanității.

În îndrăznețează sa întreprinde, Iancu a fost sprijinit de o serie de colaboratori apropiați, ca Axente Sever - prefectul Legiunii 1 Blăjeana, Simion Balint - prefect al Legiunii de la Turda, Ioan Buteanu, prefectul Legiunii Zărand, Petru Dobra - prefectul Legiunii 6 Submontana, Florian Micșas - prefect al Legiunii Clujului, Dionisie Pop Marțian - prefect al Legiunii din zona Sebeșului și mulți alții.

Avram Iancu, în ciuda vârstei sale tinere, cumpănește cu calmul unui bărbat

matur posibilitățile ce i se oferă pentru a rezista unui dușman aparent victorios. Primește să trateze încetarea focului în condiții onorabile pentru nașunea sa și pentru luptătorii oastei viteze dar, îndată ce simte intenția dușmanului de a-i înșela buna credință ridică din nou steagul de luptă și obține în fruntea moșilor săi biruințele cele mai strălucite.

În prezența propunerilor de împăciuire și colaborare cu nașunea maghiară preconizată de Bălcescu, își lărgeste orizontul politic, dovedind o deplină înțelegere și pentru interesele altor popoare ce luptă împotriva tiraniei despotice. Înțelegerea strînsă între Iancu și Bălcescu rămâne un mare câștig moral pentru revoluționarii români din Transilvania prin dăru de lumină ce o proiectează asupra programului de unire a celor trei țări românești.

Soarta tragică, ca om, a lui Avram Iancu continuă în alte condiții după înfrângerea revoluției din 1848. Înșelat fiind de repetate ori, de către conducătorii supremi ai imperiului austriac, la șirul lung de dezamăgiri adăugându-se și tratamentul brutal și cu totul înșositor aplicat eroului cu prilejul arestării sale în clădirea Judecătorei de ocol din Alba Iulia, sistemul nervos al eroului cedază și astfel ultimii douăzeci de ani din viața sa și-i petrece în umbră.

Halucinațiile și visurile chinuitoare, bolile fizice care pun stăpânire pe organismul său slăbit și alergăturile fără odihnă îl duc pe erou la marginea gropii, secera morții atingându-l la 10 septembrie 1872.

La înmormântarea sa asistă o imensă mulțime de moși și țărani din județele învecinate. Prohodul a fost săvârșit de 36 de preoți, la el participând și foștii săi camarazi de arme, prefeții și tribunii de odinioară. Osemintele au fost înhumate lângă gorunul lui Horea.

Soarta tragică de care Avram Iancu s-a împărțat ca om, îl identifică cu soarta tragică a poporului român. Însă lupta sa eroică și făcarea spiritului său generos și-au găsit o strălucită împlinire acum 80 de ani când, la 1 decembrie 1918, Marea Unire a tuturor românilor de pretutindeni se realiza.

Comandantul Garnizoanei Turda,
Col. Ion TEODORESCU

La Turda, după 50 de ani

Un soldat își caută comandantul

De câte ori trec prin Turda, sufletul mi se zburcă trăind momentul în care am cunoscut, în toamna lui '95, un om și o poveste, ca o fulgerare peste ani a unui timp mareț și tragic, în care voi rămâne prins ca într-o falie fără scăpare.

Din mulțimea adunată la Jurământul militar, un bătrîn ne privește îndelung. Pare că se întreabă: să ne spună sau să nu ne spună. Mai șovăie un timp, apoi ca zvrălit de arc se-ndreaptă spre noi cu o voce de tunet: „Sunt sergentul Ioan Bedea, din Regimentul 83 Infanterie”. Comandantul Brigăzii 5 Tancuri „Potaissa”, colonelul Ion Teodorescu înmărmurește. La așa ceva nu se așteptase. Un sergent de acum o jumătate de secol, dintr-un regiment de glorie al Armatei Române, stătea în fața dumnealui ca o stîncă...

... Era prin vara lui '41. Trecuse frontiera, din Deda - Bistra (unde locuiește și azi) în Ardealul neocupat, așa cum o făceau atîția țineri de o seamă cu el. Unde să se ducă și ce să facă mai cu rost decât să se înroleze voluntar cu speranța că va veni și ziua aia, „a dreptății”. Așa că s-a trezit în Turda, servanț la plutonul de tunari anticar, din compania sublocotenentului Ioan Todea. Adică exact în cazarma de azi a Brigăzii.

Ochii comandantului se tulbură de lacrimi. Ca și ai sergentului. Încep să curgă amintirile. Sergentul nu a uitat nimic: plutonul unde a „jurat”, grajdul unde-și țineau

caii, și unde mai găsește niște belciuge în pereți, locul unde servea masa în blocul alimentar.

... Se miră și nu-i vine să creadă. S-au scurs 54 de ani și parcă era ieri: cazarma, tunurile, războiul... Ar vorbi ore „întregi. Despre cum i-au respins unghii până la Unirea, despre bătălia Turzii și prețul de sînge al recucerii ei, despre luptele de la Careii Mari, despre războiul pe care-l poartă în sînge și în vise, ca pe un coșmar sinistru și dureros.

Invitat de comandant, sergentul revine peste câteva ore în cazarmă pentru o întâlnire cu militarii. Parcă mai încercat de amintiri, reface în fața lor, ca într-un film, pas cu pas, războiul și tot ce a trăit în tranșeele lui, alături de camarazi și sublocotenentul Todea. Il pomeneste aproape la fiecare întîmplare „Ce-o fi făcînd oare, sublocotenentul meu?”. Dăm telefoane, mergem la sediul „veteranilor” din Turda. Cineva își amintește: „Da, domnule, unul cu ochelari. Grozav bărbat... A murit prin '90. Întreabă de fiul lui, e director...”.

La filiala Turda a Băncii Comerciale Române ne privește surprins de vizită dl. director Romulus Todea. Sergentul îl măsoară de sus până jos. „Ehe, dar bine semănați! Tatăl dvs. mi-a fost comandant în război. Am venit să-l văd!”. Preț de câteva minute dl. director, un munte de om, nu-și poate reveni din șoc. După 50 de ani un soldat își căuta comandantul. Dar comandantul, tatăl domniei sale, nu mai era de

găsît...

Scena care a urmat mi-a rupt inima. Fiul a luat locul tatălui. Grav, omul din fața noastră începe să depene o poveste crudă, cu șuier de obuze, cu explozii și rafale de mitralieră, cu păduchi, sînge și gloanțe. Sergentul încrimențea, mai completa din când în când: „Da, domnule, așa a fost. Da, și la Unirea, și la Florești... Țiganul, ordonanța - un drac de om, îl știu și pe moșu dvs, c-am fost acasă, la un pahar de vin, cu el semănați mai mult...”.

... Îl văd și-acum decorațiile, și-amintește printre lacrimi directorul. Cu ele la piept ne-a poruncit să-l punem în pămînt. Era un om cum rar mai vezi. În decembrie '47, de „Ziua Unirii”, și-a scos compania în oraș și a defilă cîntînd împreună cu trupa <<Deșteaptă-te române!>>. Era prea mult pentru că puteau suporta cei de la putere. A fost trecut imediat în rezervă...”.

La-a ascultat cîminte mai bine de două ore. Își amintea vorba caldă dar hotărâtă a „Comandantului”... Era năucit cu totul... „Să-i văd momăntul și-apoi mă duc!”... Am urcat în cimitirul orașului. Sergentul s-a aplecat în fața momăntului, a luat o mână de țărăniș și a cuvîntat: „Apoi dom' sublocotenent, mai am un pic și-om povesti noi. Că mult drag ne-a fost de pămîntul ăsta...”.

Cu onoare, despre un cetățean erou al municipiului Turda și un sergent ca o stîncă.

Maior Mircea MIHAI

În timpul manevrelor militare imperiale:

“În toamna anului 1894, la Turda, s-a cîntat <<Deșteaptă-te române>>”...

În toamna anului 1894 armata imperia-lă austriacă executa manevre în zona Turzii. Printre unitățile care participau era și Regimentul 63 Infanterie Cezaro-Crăiesc, compus în majoritate absolută din români. Acesta va promova, printr-un gest memorabil, o vie reacție de mărturie și simpatie în rândul cititorilor “Gazetei Transilvaniei”, între români din Transilvania, din acea epocă profund afectată de întemnițarea la Seghedin și Vaț a fruntașilor mișcării membrandiste.

Orașul Turda ajunsese cunoscut atunci prin faptul că acolo locuia strălucitul om politic și marele patriot dr. Ioan Rațiu, conducător al mișcării membrandiste, care a pălmit pentru înfăptuirea idealului național, dar care dobîndise o celebritate tristă în societatea românească, în urma aceluși act rămas în istorie sub denumirea de “Vandalismul de la Turda”, comis de extremismul și șovinismul ungar. Se știe

că doctorului Ioan Rațiu, după ce depusese “memorandul” pentru drepturile românilor la împărțat, în luna mai 1892, i-a fost distrusă casa iar soția și cele două fete au fost terorizate de către extremiștii unghuri. Acești act de stărnit emoție, firește, și în rândul miilor de soldați, subofițeri și ofițeri români din regimentele de infanterie, artilerie și cavalerie, staționate pe întreg cuprinsul imperiului.

În timpul manevrelor de la Turda, din toamna anului 1894, dr. Ioan Rațiu era închis la Seghedin. Ieșind din cazarmă, Regimentul 62 Infanterie trebuia să treacă prin fața a ceea ce a mai rămas din casa lui Ioan Rațiu. În acel moment fanfara regimentului a început să cînte nemuritorul imn “Deșteaptă-te române”, pe versurile poeziei “Un răsuneț”, de Andrei Mureșanu. Ne închipuim imensa emoție declanșată în sufletul românilor de acești brași militari români ce-și făceau slujba la împărțat...

Gestul lor minunat, de solidaritate cu cauza națională, rămîne peste timp cu valoare de simbol pentru ceea ce înseamnă conștiința românească în vremuri grele, pentru neam, pentru ceea ce înseamnă demnitatea și forța unei nașunii.

Faptul nu a rămas neobservat de către autoritățile ungare și ziarul “Erdelyi Hirado” (Curierul Ardelean) a cerut să fie pedepsit “inovati” din acest regiment pentru că au “instigat” să se cînte “Deșteaptă-te române”.

Prestigioasa publicație “Gazeta Transilvaniei” de la Brașov a consemnat însă cu mîndrie gestul militarilor români, le-a luat apărarea și a ironizat pretenția ziarului unguresc de la Cluj. Cert este că minunatul cântec patriotic, azi imnul național românesc, era cunoscut și iubit de popor, fiind cîntat și în alte împrejurări de către fanfara regimentului: amintit... Vasile LECHINȚAN

Mereu

Mereu parcă mă-ncearcă un cutremur,
o răzvrătire a cărnii lent îmbătrînind
și parcă, umilit, un vaiet s-ar furișa prin vrana
fiecărui os, precum un vechi, reverberat colind...

Și parcă simt asupra-mi cum, alene,
își nevedește plasa un mărunt paing
și cum prin broderia ei extrem de fină
lacrimi moi de ceară stelele-și preling...

Și bănuiesc cum mă pîndește ochiul
sommelului divin cuprins de ne-ndurare
și cum încet, încet, molatec mă-nvăluie
un întuneric molcom și fără de hotare...

Petre BUCȘA

Potaissa - Turda 1890 ani de la prima atestare

Așezarea de pe malul Arieșului, unde s-a format Potaissa Romana și acum se află municipiul Turda, a fost menționată pentru prima dată de geograful Ptolemeu.

După cucerirea Daciei de către romani se întemeiază un vicus (sat) nou care a preluat denumirea dacică de Potaissa.

Denumirea de Potaissa a apărut pentru prima oară într-o inscripție pe piatră din anul 107/108 descoperită la Aiton și numită “miliarium” (bomă kilometrică) în care se menționează distanța de 24 mii pași (=35.496 km) între Potaissa și Napoca. Acesta este primul document epigrafic care numește cele două localități.

Potaissa a cunoscut o mare dezvoltare demografică - social-economică - politică - militară și după anii 167/168, când s-a adus aici Legiunea V Macedonica care a avut reședințe pe platoul “Cetate”, unde s-a construit un mare castru. În 197 Potaissa a fost ridicată la rangul de municipiu de către Septimius Severus, apoi de colonia cu drept italic.

Documentele și descoperirile arheologice arată că Potaissa se numără printre orașele importante din Dacia Romană, fiind un focar de romanizare culturală și civilizație.

După retragerea oficialităților romane (270-275), Potaissa a decăzut, cunoscînd un proces de ruralizare. Populația se retrage pentru a se apăra de migrațiunea popoarelor. Numele orașului, după mai multe secole, este uitat. Un document din 1075 numește așezarea de pe Arieș, Turda, care s-a dezvoltat în secolele următoare, fiind formată din cele trei nucleee - Turda veche - Turda Nouă și satul Oprîșani (Cristiș, care intră și în componența orașului actual.

Dezvoltarea istorică a orașului Turda în epocile următoare se integrează organic în istoria întregii țări.

Trebuie să amintim că pe Câmpia Turzii, în 1601, a căzut pradă rătășilor omeștești marile voievozi Mihai Viteazul, cel care a unificat pentru prima dată Țările Române.

În timpul Revoluției de la 1848-1849 din Transilvania și în comitatul Turdeii au loc evenimente generate de agravarea sarcinilor feudale și de dorința de “libertate și fericiere”.

Nemulțumirile au crescut în fața samavolnicilor “tribunalelor de sînge” care au făcut victime la Turda, Luna, Poiana etc.

Românii din Turda au ținut consfătuiri în casa lui Ioan Rațiu a lui Andrei, numit

“tribunul”, pentru acțiunea lui de a uni forțele. La Turda avocatul Micșan din Cluj a organizat tineretul și a plecat în satele și orașele vecine pentru a pregăti revoluția. Casa lui Ioan Rațiu din Turda a devenit centrul de întîlniri și consfătuiri ai românilor. Aici a fost găzduit Avram Iancu când a plecat de la Tg. Mureș spre Câmpeni.

I. Rațiu, alături de alți revoluționari, a contribuit la organizarea rezistenței în care rolul conducător l-a avut Avram Iancu.

La Turda au avut loc acțiuni teroriste ale seculilor, conduși de N. Vay, care au nemulțumit pe români. La 17 iunie a fost adus la Turda, legat cu cătușe, preotul român din Buiu, tatăl lui Papiu Ilarian.

Avram Iancu a avut din Turda (Copăcești) un prefect foarte apropiat, pe Simion Balint, care a fost preot, prefect al Sănelor și care acționa în zona Arieșului.

În septembrie 1848 prefectul Legiunii I Blaj, Axente Sever și vicepref. Prodan Simion au ocupat Turda și-i obligă pe nobili să predea armele și să dea 10.000 florini despăgubiri.

La Turda a fost numit prefect Samuel Poruțiu de către Comitetul Național din Sibiu.

În tabăra lui Axente Sever s-au distins și turdenii Vasile Nobili, Nic. Mureșan, Partenie Rațiu, Ionăș Rațiu, cpt. Grigoraș, cpt. Vlădescu din Mihai Viteazul.

La 20 nov. la Turda s-au întîlnit oștirile țărănești române venite de la Aiud și Valea Arieșului, conduse de S. Balint. Au discutat cu reprezentanții orașului, cerînd capitularea. Condițiile puse au fost acceptate și nu au avut loc acțiuni violente, fiind deplină ordine.

Avram Iancu a plecat de la Turda la Cluj cu un grup înarmat la gen. Wardener și cpt. Losenau, pentru noi instrucțiuni privind luptele de la Huedin - Ciucea.

Avram Iancu a revenit la Turda și s-a îndreptat spre Câmpeni pentru reorganizarea armatei.

Dr. I. Rațiu a fost un colaborator a lui A. Iancu. A participat la chemarea lui, cu legiunea Turda, la luptele de la Bucium și Huedin, contribuind la respingerea armatelor dușmane.

La 150 ani de la Revoluția din 1848, Turda va avea un nou monument istoric alături de cele a lui Mihai Viteazul, dr. I. Rațiu, va fi și Avram Iancu ca un omagiu pentru “craii munților”, cel care a avut “unicul dor al vieții” să-și vadă nașunea fericită.

prof. Violeta NICULA,
Turda

IANCULE MARE

Publicație editată de Societatea „Avram Iancu” din România,
Cluj-Napoca, Calca Dorobanților, 70

Colegiul de redacție

Redactor șef: Emil LUCA

Redactori: Petre BUCȘA, Ioan Al. CRIȘAN, Vasile CRISTEA, Alexandru DĂRĂBAN, Ioan HERINEANU, Vasile LECHINȚAN, Pamfil MATEI, Ioan POGAN, Alexandru RUS, Vasile TUTULA, Teodor ȘANDOR, Nicolae ȘTEIU

Grafica: Lazăr MORCAN

Culegere, Corectură și Tehnoredactare:
COOL Software Inc.

TIPARUL EXECUTAT LA TIPOGRAFIA GARAMOND,
3400 Cluj-Napoca, Str. Fabricii, Nr. 93-105,
Tel.: 154264, Tel./Fax: 414054